

20/-

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਅੰਕ 3

ਸਾਲ 2

ਮਾਰਚ 2011

(ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ)

ਪਿਛੋਕੜ ਜਗੀਰਦਾਰੀ
ਸੋਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ...?

ਸ਼ੇਰ ਚਲਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਖੁਦਾਰ ਚਲਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਕੌਮ ਦੇ, “ਸਰਦਾਰ” ਚਲਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ!

ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਮਹਾਰਾਣੀ ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ

ਵਿਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ

ਐਮ.ਪੀ

ਮਿਤੀ 20-02-2011 ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਭੱਕੂਮਾਜਰਾ ਦੀ
ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ 26ਵੇਂ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ
ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਦੀਆਂ ਝਲਕੀਆਂ।

ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ
ਸਲਾਹਕਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ
ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ
ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਗਿਆਨੀ
ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦਾ
ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਭੱਕੂਮਾਜਰਾ
ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ
ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਸਮੇਂ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ
ਡਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਬੀਬੀ
ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ
ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੇ
ਉਦਘਾਟਨ ਉਪਰੰਤ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ
ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਪੁਸਤਕਾਂ
ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਖੱਬੇ ਤੋਂ
ਸੱਜੇ ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ
ਚੇਅਰਮੈਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬੋਰਡ, ਸ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਪੁਰੀ ਸਹਿ
ਸੰਪਾਦਕ, ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਸ ਨਸੀਬ
ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ, ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ
ਸ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ ਸਹਿ
ਸੰਪਾਦਕ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

(ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ)

ਸਾਲ: 2

ਮਾਰਚ: 2011

ਅੰਕ : 3

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ: ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ

9465216530

ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ: 1. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ

9316133498 (ਆਨਰੇਰੀ)

2. ਦਿੱਤ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ

9815549523 (ਆਨਰੇਰੀ)

ਤਤਕਰਾ

+ ਪਿਛੋਕਤ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਸੋਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ	ਸੰਪਾਦਕੀ	2
+ ਕੌਮ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ	ਗੁਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ	4
+ ਪੰਨਾ 5-8 ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ 111 ਸਾਲ ਪਹਿਲ	ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ 14 ਜੁਲਾਈ 1899	
+ ਪੁਸ਼ਨ ਉੱਤਰ		
+ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ		
+ ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਜਿਹੇ ਸੁਰਬੀਰਾਂ 'ਤੇ	ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ	9
+ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਵੱਧ ਲੋੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ	ਸ. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲਵਾਲਾ	11
+ ਕੌਮੀ ਸੋਚ ਦੀ ਘਾਟ	ਐਡਵੋਕੇਟ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਭਾਸਨ	12
+ ਵਿਅੰਗ ਟੋਟਕੇ	ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ	14
+ ਕਾਵਿ ਕਿਆਰੀ	ਸ. ਰਣਜੀਤ ਅਭਾਵ ਕਾਂਡਲਾ ਤੇ ਹੋਰ	15
+ ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੇ ਕਿਆ ਭਇਆ	ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ	18
+ ਬਤਾਬਦੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਅ	ਸ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗੋਬਟੀ	20
+ ਨੰਨੀ ਛਾਂ	ਸ਼੍ਰੀ ਤਰਸੇਮ ਬਬਰ	23
+ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਆਦਰ	ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ	25
+ ਸ਼ਹੀਦ ਚਗਤ ਸਿੰਘ ਟੋਪੀ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਪੰਗ ਵਾਲਾ	ਸ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ	28
+ ਖਾਸ ਰਿਪੋਰਟ		33
+ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਚੁ ਸਚੇ ਸਚੁ ਲਹਿਆ	ਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ	34
+ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰ		39

ਨਿਊਜ ਐਡੀਟਰ:-

ਹਰਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਨਿੱਪੀ

ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ:-

ਨੈਬ ਸਿੰਘ

ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੰਪੋਜਰ

ਮਿਸ. ਅਪਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬੋਰਡ

1. ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ, ਚੇਅਰਮੈਨ
2. ਸ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਿਧੂ
3. ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲੋਤ
4. ਸ. ਜਸਮੀਤ ਸਿੰਘ ਭੂਪਾਲ
5. ਸ. ਦੇਸਰਾਜ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ

ਮਾਇਆ ਭੋਜਣ ਲਈ ਪਤਾ:-

ਸੰਪਾਦਕ, ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ,

A/C : 65077080586,

ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਪਟਿਆਲਾ, ਸ਼ਾਖਾ ਕਜਰੋਤੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਿਰਫ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।
ਸੰਪਾਦਕ

ਚੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਸਮਾਂ	ਦੇਸ਼ ਵਿਚ	ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ
ਸਾਲਾਨਾ	200/-	\$ 40
ਪੰਜ ਸਾਲ	900/-	\$200
ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ	6000/-	\$1500

website:- www.bhaiditsinghpatrika.com

ਦਿੱਤ
ਕਾਪੀ
20/-

ਚੰਦਾ ਭੋਜਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

712, ਅਨੰਦਪੁਰ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਕਜਰੋਤੀ,

ਯੂ.ਟੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। 160036

ਫੋਨ:- 0172-2623163, 9465216530

E-Mail:- bhaiditsinghpatrika@yahoo.com

ਛਾਪਕ, ਆਰ.ਕੇ. ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਨੇ ਮਾਲਕ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਰਗਾ ਪ੍ਰਿੰਟ-ਓ-ਪੈਕ ਕਜਰੋਤੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਫੋਨ:- 0172-2667070 ਤੋਂ ਛਾਪਵਾ ਕੇ #712, ਅਨੰਦਪੁਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਕਜਰੋਤੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਪਾਦਕ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ।

ਪਿਛੋਕੜ ਜਗੀਰਦਾਰੀ, ਸੋਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ

ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ

ਕੁੱਛ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਰਹੀ ਹੋਂਗੀ
ਉਂਝ ਕੋਈ ਬੇਵਫ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ।

ਤਾਏ ਤੇ ਭਤੀਜੇ ਦੀ ਚਰਚਿਤ ਆੜੀ “ਤੜਕ ਕਰਕੇ” ਟੁੱਟਣ ਲਗਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਜਰੂਰ ਕੁਝ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕਿ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਯਾਰੀ ਤਹਿਸ ਨਹਿਸ ਹੋ ਗਈ। ਉਮੀਦ ਤਾਂ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਸੁਪਰੀਮੋ ਖਿਡਾਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਵੇਂ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਝਟਕੇ ਦੇ ਕੇ ਫੇਰ ਨੇੜੇ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਸ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਝਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ਪੁੱਚਕਾਰ ਲਵੇਗਾ ਪਰ ਲਗਦੈ:-

“ਬੜੇ ਬੇਆਬਰੂ ਹੋ ਕਰ ਤੇਰੇ ਕੁਚੇ ਸੇ ਗੁਜਰੇ ਹਮ”

ਦਾ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਏਨਾ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ “ਲੱਗੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟਦੀ ਚੰਗੀ ਬੇਕਦਰਾਂ ਦੀ ਯਾਰੀ” ਦਾ ਪੱਲੂ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਆਪ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ।

“ਕੱਚੇ ਕੋਠਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਲਿਪੀਏ ਨਾ,
ਆਖਰ ਢਹਿੰਦਿਆਂ ਢਹਿੰਦਿਆਂ ਢਹਿ ਜਾਂਦੇ।
ਰੁੱਸੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਮਨਾਈਏ ਨਾ,
ਪੁਆੜੇ ਪੈਂਦਿਆਂ, ਪੈਂਦਿਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੇ”।

ਤਾਏ ਨੇ ਮਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਸਹੀ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਭਤੀਜੇ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਠੰਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਖਰ ਪੁਆੜਾ ਪੈਂਦਾ-ਪੈਂਦਾ ਪੈ ਹੀ ਗਿਆ। ਵਾਰਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਹੀਰ ‘ਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ “ਰਾਂਝਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ ਵਾਰਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਜਿਹਾ” ਭਾਈਆਂ, ਭਰਜਾਈਆਂ, ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੇ ਬਥੇਰਾ ਮਨਾਇਆ ਪਰ ਰਾਂਝਾ ਭਲਾਂ ਕਿਥੇ ਮੰਨਦੈ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘੋਂਟ ਤਾਏ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ

ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਏ ਦੀਆਂ “ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ”। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਹੁਣ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਘੜੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਘੜੀ ਉਸ ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਭਤੀਜੇ ਨੇ ਜੁਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੰਨੋਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਮੰਨੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ “ਗੁਰੂ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਟੱਪਣੇ ਚੇਲੇ ਜਾਣ ਛੱਡਪ,” ਵਾਲੀ ਕਹਾਵਤ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ, ਉਰਫ਼ ਤਾਇਆ, ਉਰਫ਼ ਸ਼. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ, ਉਰਫ਼ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਨਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਝਟਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ, “ਤਾਇਆ ਸਿਰ੍ਹੂ, ਇਹ ਗੁਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ” ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਟੋਬੇ ਦਾ ਡੱਡੂ ਬਣਕੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬੇ-ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖਰ ਮਸਤੀਆਂ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ ਤੇ ਵਾਰਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਹੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, “ਵਾਰਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਨਾ ਮੁਤਾਂਗੀ ਚਾਂਝਣੇ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਬਾਪ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾ ਬਾਪ ਆਵੇ।” ਸੋ ਹੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਤਾਇਆ ਜੀਓ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਦਾਅ-ਪੋਚ ਸਿਖਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਲਾਇਕ ਬਣਾਇਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪੱਲੂ ਫੜਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜਗੀਰਦਾਰ ਜਿਸ ਦੀ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਤੇ ਰਜਵਾੜਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਕਸਰ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹੀਦੇ ਆਜ਼ਮ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਾਮਰੋਡੀ ਸੋਚ ਦਾ ਚੋਲਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦਾ?

ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹੀ ਕਹਾਂਗੇ

ਕਿ “ਹਮ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਨੇ ਹਮ ਖਿਲੋਨਾ ਬਨੇ, ਤੇਰੀ ਮਹਿਫਿਲ ਮੇ ਨਾ ਜਾਨੇ ਹਮ ਕਿਆ ਕਿਆ ਬਨੇ।” ਸਿਆਸਤ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਹੁਸੀਨ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ਮਹਿਬੂਬਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਆਪਣੇ ਹਰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਨਚਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ, ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਬਣਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਲਜੀ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਜੇਹੀ ਨਵੇਕਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਮਝਕੇ ਉਸ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਲੈਣ।

ਸ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਸੋਚ ਅਪਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਦੀ ਰਜਵਾੜਾਸ਼ਾਹੀ ਸੋਚ ਦੇ ਉਲਟ, ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਫ਼ਿਲਾ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਅਜੇਹਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਰੂਰ ਹੀ ਨਵੀਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਜੇ ਸ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀ ਤੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸੋਚ ਵਾਲੀ ਰਹੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸੀ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ, ਸਾਧੂ ਸੁਬਾਹ ਦਾ ਅਲਖੇਲਾ ਨੇਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘੁੱਟਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਅਖੀਰ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਸਹੀ ਚਾਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਹੀ ਮੌਕੇ ‘ਤੇ ਅਜੇਹੀ ਸੀਪ ਲਾਈ ਕਿ ਸਭ ਦੰਗੇ ਰਹਿ ਗਏ।

ਹੁਣ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ‘ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਬਣੀ ਕਿ ਝੁੱਟੀ। ਇਸ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦਾ, ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੋ ਸਰਕਾਰ

ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਦੋਨੋਂ ਦੂਜੀਆਂ ਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਚਣੌਤੀ ਜਰੂਰ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਾਦਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਪੰਥਕ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਦਲ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਭਾਵੇਂ ਮੰਨਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਪਰ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਾਤਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੀਟਾਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਨਾ ਜਿੱਤ ਸਕੇ ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਵੋਟਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਰੂਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰਾਜ਼ੂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇ।

ਹੁਣ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਵੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਗਡੋਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੱਕਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਆਸ ਅਰਾਈਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਗਲਤ ਹਨ ਕਿ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਰਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪੱਕੀ ਵੋਟ ਹੈ ਜੋ ਹਿੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਦੂਜੀ, ਕੈਪਟਨ ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਇੰਨੇ ਚਹੇਝੇ-ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਇਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੀ ਸਰਕਾਰ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਈ ਟਕਸਾਲੀ ਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਵੀ ਦੱਬੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ ਕਿ ਅਗਲਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਖੈਰ! ਅਜੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਸ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।

ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ

14 ਜੁਲਾਈ 1899

ਕੌਮ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਸਰਨਾਮੇਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਸੋਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਨ ਸਾਧਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੌਮ ਉਨੱਤੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਾਨੂੰ ਏਹੋ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀ ਉਨੱਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਗ੍ਰੇਹ ਅਰ ਦੂਜਾ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਵੱਲ ਖਿਆਲ॥

ਜਿਸ ਕੌਮ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉਨੱਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸੋ ਵਿੱਦਯਾਹੀਨ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵ ਦਾ ਖਯਾਲ ਭਰਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚ ਯਾ ਝੂਠ ਸੋਚਨ ਦਾ ਮਾਦਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਨਿਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਹੀ ਬੀਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਦੁਨੀਆਂ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਦਾਰਥ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕੌਮ ਯਾ ਧਰਮ ਦੀ ਜਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਪੂਰਾ 2 ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਪਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੱਠਨ ਹੈ॥

ਮਸੀਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਰਡ ਪਾਦਰੀ ਯਾ ਸਿਵਲ ਜੱਜ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੇ ਕਿੰਤੂ ਕੇਵਲ ਉਹੋ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਗ ਸੇ ਜੋ ਮੱਛੀਆਂ ਪਕੜਕੇ ਅਪਨਾ ਪੇਟ ਭਰਦੇ ਸੇ ਸੋਈ ਦੀਨ ਈਸਵੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪੱਥਰ ਸੇ॥

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਮਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੁਲਾਣੇ ਯਾ ਨਵਾਬ ਦੀਨ ਨਹੀਂ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਸੇ ਕਿੰਤੂ ਓਥੇ ਭੀ ਉਹ ਜਾਹਲ ਅਰਥ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਲੋਗ ਸੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮੁਯਾਦਾ ਦੀ ਭੀ ਕੋਈ ਤਾਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ॥

ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਕੋਈ ਐਮ.ਏ. ਬੀ.ਏ ਦੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਯਾ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਓਥੇ ਭੀ ਏਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਬੰਧੇ ਹੋਏ ---- ਖਾਣੇ ਵਾਲੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹੱਸ 2 ਕੇ ਜਾਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤੇ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮ ਉਨੱਤੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁੱਢ ਅਨਪੜ੍ਹ

ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ॥

ਇਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਦੂਸਰਾ ਸਾਧਨ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਭਾਵ ਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਖੜਾ ਰੱਖਨੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬੋਭਤ ਕਰਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸਾਈ ਕੌਮ ਦੇ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਈਸਾਈ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੌਮ ਨੇ ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਆਲਮ ਆਦਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਇਸਤਾ ਬਨਾ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਕੌਮਾਂ ਆਪੋ ਆਪਨੇ ਕਦਰ ਦੇ ਮੂਜ਼ਬ ਕੋਈ ਘਟ ਉਨੱਤੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਹਨ॥

ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਕੌਮ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਮਰਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਮਰਥਾ ਦਾ ਧਰਮ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਭੀ ਇਸਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕੌਮ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਕੌਮੀ ਉਨੱਤੀ ਨਾਲੋਂ ਬਿੱਲਕੁੱਲ ਜੁਦਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਭੀ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀਨ ਈਸਵੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭੂਗੋਲ ਪਰ ਅਪਨਾ ਡੇਰਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੂਸ ਅਤੇ ਕਾਬਲ ਜੈਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੂਰ ਆਪੋ ਹੀ ਦੀਨ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ॥

ਹੁਨ ਜਦ ਅਸੀਂ ਅਪਨੀ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਉਮੈਦ ਉਨੱਤੀ ਦੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸਤੇ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਚੰਬਾ ਹੀ ਨਾ ਬੀਜ ਜਾਈਏ॥

ਸਾਡੇ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਕੌਮ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਕੈਂਚੀਆਂ ਨਾਲ ਦਾੜੀਆਂ ਕੁਤਰਨੀਆਂ ਅਰ ਗੰਡਸੇ ਛਬੀਆਂ

ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਭਾਈ ਭਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਨਾ ਯਾ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਜਾਨਾ ਹੀ ਸਮਝ ਛੱਡਿਆ ਹੈ॥

ਇਧਰ ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਯਾ ਵਕਾਲਤਾਂ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਖਟਕੇ ਆਨੰਦ ਲੈਣੇ ਹੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸੋਭਾ ਅਰ ਉਂਨਤੀ ਖਿਆਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਜਲਸਿਆਂ ਪਰ ਭੀ ਬੋਤਲਾਂ ਦੇ ਬਤਾਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥

ਤੀਸਰਾ ਪਹਲੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਭਾਰੀ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਹਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੋ ਹਨ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਘਟ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਸਾਡੇ ਇਹ ਤਿੰਨ ਉਂਨਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਅੰਜਨ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਜੋ ਉਂਨਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ॥

ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਭੀ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਨਰਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਖਾਲਸਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਭੀ ਅਪਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣੇ ਪਰ ਕੌਮੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਧਰਨ ਦਾ ਭੀ ਖਿਆਲ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਅਸੀਂ ਨਿਰੇ ਨਾਉਮੈਦ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਕਿੰਤੂ ਉਮੈਦ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ॥

ਐ ਪੰਥ ਤੂੰ ਜਾਗ ਅਰ ਅਪਨੀ ਉਂਨਤੀ ਲਈ ਅਪਨੀਯਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ॥

— 101 —

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤ੍ਰ

ਦਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ॥

ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਜੋ 28 ਨੰ: ਦੇ ਪਰਚੇ ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਵਿਖੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਜੋਗ ਹੈ ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਭੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਖਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ॥

ਲੇ: ਦਾਸ ਝਾਬਾ ਸਿੰਘ

— 101 — ਨਾਇਬ ਮੁਹਰਰ ਚੰਗੀ ਡੇਰਾ ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ

ਨੋਟ:- ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤਯੰਤ ਉੱਤਮ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਦਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਿਹੰਗਮ ਖਾਲਸਾ ਭਾਈ, ਧਰਮ ਸਾਲੀਏ ਭਾਈ, ਗੁਰਦੁਆਰੀਏ ਅਤੇ ਵਹੀਰੀਏ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਸਿੰਘ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਰਦਾਸੇ ਲੈਕੇ ਪੰਥ ਉਂਨਤੀ ਦਾ ਉਪਾਉ ਸੋਚਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਧਾਰਮਕ ਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਸਭਾ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਜੋ ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉਂਨਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਖਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਐਸੇ ਉੱਤਮ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਮਨੀਆਰਡਰ ਦੁਆਰੇ ਭੇਜ ਸਕੀਦਾ ਹੈ॥ ਐ: ਖਾ: ਅ:

— 101 —

ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਕੀ ਲਾਭ ਹਨ?

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ॥

ਮੈਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਨਿਰਾ ਗੁੰਝ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜਾ ਸੁਨਣੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰ ਭੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਸਭਾ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਅਰ ਸਿੰਘ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਹਤ ਬਿਬੇਕ ਵੱਲੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸਤੇ ਬਿਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਨਮਤੀਆਂ ਦੇ ਧਾਗਯਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾਨ ਜੰਵੂ ਪਾਏ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ ਅਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕਯਾ ਐਸੇ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਯਾ ਐਸੀ ਸਭਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

— 101 — ਲੇ: ਦਾਸ ਜੁਵਾਹਿਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ
ਰਾਮ ਨਕਸ਼ਾ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਨੋਟ:- ਅਸੀਂ ਆਪਨੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤ੍ਰ ਇਤਨਾ ਹੀ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣੇ ਦਾ ਤਾਤ ਪ੍ਰਜ ਕੇਵਲ ਏਹੋ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪੂਰੇ 2 ਅਸੂਲਾਂ ਪਰ ਚਲਨ ਲੱਗ ਜਾਏ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਯਾ ਸੁਨਣਾ ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਹੈ

ਪਰੰਤੂ ਸਾਥ ਹੀ ਉਸ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਭੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਵਾਂਗ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨੇਊ ਆਦਿਕ ਦਾ ਪਹਰਨਾ ਸਿੰਘ ਤਾਈਂ ਐਸਾ ਹੀ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਨ ਦਾ ਤੰਬਾ ਪਹਰਕੇ ਤਸਬੀ ਫੇਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਜੰਝੂ ਧਾਰਨਾ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਰਸਮ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਡਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਰਸਮ ਹੈ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਨੇ ਜੰਝੂ ਪਰ ਐਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਠੀਕ ਹੈ ਪੰਤੂ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅੱਗੇ ਭਾਟੀਆ ਲਫਜ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਸੋਢਵੰਸ ਨੂੰ ਭਾਟੀਆ ਆਖਨਾ ਭੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਪਰੰਤੂ ਆਸ਼ਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹੁਨ ਪੰਥ ਜ਼ਰੂਰ ਉੱਨਤੀ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸਤੇ ਸਿੰਘ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਜੋਗ ਅਜੋਗਤਾ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ॥

ਐ: ਖਾ: ਅ:

— ੭੧ —

ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਸੇਵਕ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਜੋਗ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ॥

ਅਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨ ਖਾਲਸਾ ਭਾਈ ਇਸ ਖਬਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਨੱਗਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਪੀਰ ਖਾਨੇ ਆਦਿਕ ਗਿਰਾਏ ਗਏ ਸੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਸੇ, ਅੱਜ ਕੱਲ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੀਰਵਾਰ ਵੋਲ ਵਜਾਕੇ ਟਾਹਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਵਾਹ ਸਖੀ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਦਾ ਹੈ” ਜਦੋਂ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਕੋਈ ਵਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਿਆ ਉਹ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਦੀ ਥਾਪਨਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਚਾਰੇ ਕੁੰਟਾਂ ਨਿਉਣ ਗੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਏਸ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਜੋ ਏਸ ਨੱਗਰ ਦੇ ਅੰਨਮਤੀ ਗੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਨਿਗਲ ਜਾਨਗੇ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਏਥੇ ਇੱਕ ਚੋਲਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ

ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਝਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜਾਕੇ ਅਪਨਾ ਮਨੋਰਥ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਗਲ ਪੈ ਗਿਆ ਅਰ ਲੋਕ ਭੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੀਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦੇ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਪਰਗਟ ਕਰੋ॥

— ੭੧ —

ਲੇ: ਦਾਸ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ
ਨੱਗਰ ਚੀਮੇਂ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ

ਨੋਟ:- ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਗਯਾਨ ਕੇਵਲ ਵਿੱਦਯਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਨਾਵਾਕਫ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਆਸ਼ਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਖਾਲਸਾ ਭਾਈ ਅਪਨੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੀਏਂ ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢਨਗੇ, ਅਰ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਆਤਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੁਨਾਉਨਗੇ॥

ਐ: ਖ: ਅ:

— ੭੧ —

ਸੁੱਖੇ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ

ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ॥ ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣੀ॥

ਸੁੱਖੇ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਕੁਛ ਚਿਰ ਥੀਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਪਰ ਢਾਈ ਬੂਟੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਸੀ, ਅਰ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੌਣਕ ਹੈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਉਸਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਮਿਡਲ ਭਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਤਾਦ ਸਿਰਫ ਤਨਖਾਹੀ ਉਸਤਾਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਕੌਮੀ ਸਕੂਲ ਜਾਣਕੇ ਉਮਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਾਸਟਰ ਮਾਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਹੈਡ ਮਾਸਟਰ ਹਨ ਰਹਿਤ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਪਰ ਪੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਸਭ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਜਿਗਰੀ ਸਮਝਕੇ ਖਬਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਮਦਾ ਰਿਜਲਟ ਨਿਕਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਲ ਮਿਡਲ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪਰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਪਰ ਵਿੱਦਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥

ਬੋਰਡਿੰਗ ਵਿੱਚ 20 ਸਿੰਘ ਭੁਜੰਗੀ ਹਨ ਜੋ ਬਾਹਰ ਥੀਂ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਸਵੇਰੇ ਜਪ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਕੇ ਸ਼ਬਦ ਆਰਤੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਧਵਾਰ ਦੇ ਬੁਧਵਾਰ ਪੰਚਾਇਤੀ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਪੁਰਬ ਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੀਪਮਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਲੜਕੇ ਬੋਰਡਿੰਗ ਥੀਂ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਔਲਾਦਾਂ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਰ ਅਪਨਾ ਕੌਮੀ ਸਕੂਲ ਸਮਝਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

ਸੁੱਖੋ ਤੇ ਆਮ ਪੌਰੋਹਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਕੌਮੀ ਸਕੂਲ ਜਾਨਕੇ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਕਰਕੇ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵਧਨ ਤੇ ਜਗ੍ਹਾ 2 ਪਰ ਕੌਮੀ ਸਕੂਲ ਕਾਇਮ ਹੋਣ॥

ਲੇ: ਦਾਸ ਸਕੱਤ੍ਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਸੁੱਖੋ
ਜਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

— 101 —

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੀਨਾਂਗ

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਏਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣੀ॥

ਇਸ ਸਟਰੇਟ ਸੈਟਲਮਿੰਟ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਮੁੱਦਤ ਥੀਂ ਅਰਾਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪੀਨਾਂਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਨਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਸਬਬ ਰੁਕਾਵਟ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੁਣ ਫੇਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, 13 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਸਤੇ ਗਵਰਨਮਿੰਟ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਨ ਦਾ ਵਹਦਾ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਫੰਡ ਜਮਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ

ਸਾਹਿਬ ਲੋਕ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਟਰਸਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਏ॥

25 ਜੂਨ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਦਾ ਮੋੜ ਮੇਲ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਏ.ਈ. ਗਾਰਡੀਨਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਨ, ਪਹਲਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਲੈਕਚਰ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਕਮੇਟੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮੈਮਬਰ ਚੁਨੇ ਗਏ॥

ਏ.ਈ. ਗਾਰਡੀਨਰ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਓਫੀਸਰ ਸਿੱਖ ਫੋਰਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਮਾਦਾਰ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਡਬੰਸ ਸਕ੍ਰੈਟਰੀ ਤੇ ਖਜਾਨਚੀ, ਭਾਈ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਹਸਾਬ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਾਰਜਨ ਮੇਜਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਾਰਜਨ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੇਸ ਕੋਰਪਰਲ, ਈਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਰਪਰਲ, ਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਰਪਰਲ, ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਰਪਰਲ, ਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਡਾਕਟਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਡਤ ਦੋਲਤਰਾਮ ਜੀ, ਅਨੇਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲਹਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿੱਥ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਏ, ਸੰਪੂਰਨ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਯਾ ਆਮਦਨੀ ਦੇਨੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ, ਪਿੱਛੋਂ ਨਯਮ ਤੇ ਉਪਨਯਮ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਨਾਏ ਗਏ॥

ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜਲਸੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ, ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਈ ਪੈਰਾ, ਸਮਾਟਲਾ, ਸਿੰਘਾਪੁਰ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਮਦਦ ਦੇਨੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆਂ ਜਲਸੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ॥

ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਦਾਸ
ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਡਬੰਸ ਸਕ੍ਰੈਟਰੀ
ਸਿੱਖ ਟੈਮਪਲ ਪੀਨਾਂਗ

— 101 —

ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਦੀਆਂ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਖਿੰਡੋਰੀ ਗੋਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੰਨਯਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਇਸ ਸਮਯ ਪਰ ਅੰਨਮਤੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਮਚਾਇਆ, ਪਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ ਜਿਸ ਪਰ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਜੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਭ ਨੱਗਰ ਗੁਰ

ਰੀਤੀ ਹੀ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹਨ॥

ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਣਾ

— ੭੧ —
ਲੇ: ਦਾਸ ਆਸਾ ਸਿੰਘ
ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ

ਬੁਧਿਆਨਾ ਕਲਾਂ ਫਤੇ ਕੀ ਗੜਹੀ

ਨੰਦਪੁਰ ਕਲੋੜ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਵੱਡੇ ਭਾਰੀ ਨੱਗਰ ਰਯਾਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਇੱਕ ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਨਯਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਡੇ ਹਿੰਮਤੀ ਸਿੰਘ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਕਈ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਚੁੱਕੇ ਹਨ॥

— ੭੧ —
ਲੇ: ਇੱਕ ਸਿੰਘ
ਨੰਦਪੁਰ ਕਲੋੜ
ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ

ਗਡਹੇੜਾ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਨੱਗਰ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ ਵਿੱਚ ਹੈ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਸਿੰਘ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੱਗਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵੱਡੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜੋ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਹੁਨ ਇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਭੀ ਧਰਮ ਪਰ ਦਿੜ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥

— ੭੧ —
ਲੇ: ਇੱਕ ਸਿੰਘ
ਦਿਸ਼ਟਾ

ਬੁਡਾਲਾ

ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਨੱਗਰ ਵਿੱਚ ਸਾਹੂਕਾਰ ਧਯਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ 7 ਹਾੜ੍ਹ ਦੀ ਪੂਰੀ 2 ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਨੰਦ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ 1 ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ, 1 ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਬੁਡਾਲਾ, 1 ਰਾਗੀਆਂ ਅਤੇ 1 ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਇਆ ਜਿਸ ਨੱਗਰ ਚੁੱਕੇ ਸੇ॥

— ੭੧ —
ਲੇ: ਦਾਸ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਗਯਾਨੀ
ਸਕੱਤ੍ਰ ਸਭਾ ਬੁਡਾਲਾ
ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ

ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਐਡੀਟਰ ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ॥ ਆਪ ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਨੂੰ ਛਾਪਕੇ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰੋ॥

ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਸਨੀਕ ਬੁਧਿਆਨਾ ਕਲਾਂ ਫਤੇ ਕੀ ਗੜਹੀ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰ ਕੋਈ ਅੰਨਮਤੀ ਰੀਤੀ ਪ੍ਰੇਤ ਮੰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਥਾਤ ਕਿਰਯਾ ਕਰਮ ਦੀ ਜਗਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਅਮਾਵਸ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪੰਜਾਹ ਸੱਠ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨੱਗਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਬਦ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੜੇ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਔਰ ਅਚਾਰਜ ਦੇ ਮੰਜੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬੁਤਨ ਤੁਲਾਈ ਸ੍ਰਹਾਨਾ ਅਤੇ ਪੱਖਾ ਆਦੀ ਅਸਬਾਬ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਠੀ ਨੂੰ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਦਿਨ 7 ਰੁਪਏ ਨਕਦ ਅਤੇ ਸਵਾ ਮਨ ਪੱਕੀ ਕਨਕ ਅਰ ਇੱਕ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਨੱਗਰ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਹੈ॥

— ੭੧ —
ਲੇ: ਇੱਕ ਸਿੰਘ
ਬੁਧਿਆਨਾ ਕਲਾਂ ਜ਼ਿਲਾ
ਲਾਹੌਰ

ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਵੈੱਬ ਸਾਈਟ

www.bhaiditsinghpatrika.com ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਵੈੱਬ ਸਾਈਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਕ ਵਾਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ upload ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਸਬੰਧੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿੱਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਬੰਧੀ ਤੇ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
ਸੰਪਾਦਕ

ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਜਿਹੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ 'ਤੇ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਪੰਜਾਬ ਦਿਆਂ ਜੰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਮੁਹਿੰਮਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਇੱਕ ਲੋਕ ਬਾਤ (ਅਖਾਣ) ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ, ਯੋਧਿਆਂ, ਸੂਰਬੀਰਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਲਾਲ ਹਨੇਰੀਆਂ ਬੁਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸਪੁਤਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਣਹੋਈਆਂ ਦਾ ਹਿੱਕਾਂ ਡਾਹ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ, ਵੈਰੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜਿਆ। ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜਾਲਮ ਨੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕਿਆ ਇੱਕੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਤੀ ਮੋੜੇ। ਸਾਨੂੰ ਫ਼ਖਰ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਖੜੇ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਗੈਰਤ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਲੀ ਅੱਖ ਉੱਠੀ ਤਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ “ਕਿੱਥੇ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਫਰੰਗੀਆ ਬਚਕੇ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਅਣਖਾਂ ਨੂੰ?”

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿਰਤਾਜ ਸ਼ਹੀਦ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਾਨੋਂ ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਇਆ, ਅਜਾਦੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਮਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲ ਗਈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 28 ਸਤੰਬਰ 1907 ਨੂੰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਬੰਗਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਵਿੱਦਿਆ ਵਤੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਵੀ ਅਨੋਖੀ ਘਟਨਾ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ। ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਚਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਂਡਲੇ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਆਏ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਦੇ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੀਰ ਸਿਪਾਹੀ, ਨਿਡਰ, ਸਾਹਸੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੱਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਏਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਪੁਲਾਘਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਕਿ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ 1919 ਈ. ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰੌਲਟ ਐਕਟ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ। 1921 ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸੇਵਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਕਸਮ ਖਾਈ। 1925 ਈ. ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੇ ਜਰਨਲ ਸੈਕਟਰੀ ਬਣੇ। ਸਾਈਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਤੇ ਪੁਲਸ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਲਾਠੀ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਨੇਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਸਾਂਡਰਸ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈ ਕੇ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਧੂੜ ਪਾ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤ “ਲਾਲ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗਾ ਗ਼ਸ਼ ਖਾ ਕੇ, ਲੈ ਗਿਆ ਜੱਫਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪਾ ਕੇ, ਦੇਖੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਕਿਵੇਂ ਸਿਆਪੇ, ਮੇਮਾਂ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ, ਜਵਾਨੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੱਟਣ ਨੂੰ ਕਾਹਲੀ ਇਹ ਜਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ।”

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਕਤ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਫੁਲਾ ਨਾ ਸਕੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਫਿਲਾਸਫਰ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਠਹਿਰ! ਇੱਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦੂਜੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕਾਂ ਜਾਂ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਅਮੀਰ- ਗਰੀਬ

ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਰੂਹ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਉੱਤਰ ਜਾਂਦੀ। ਹਵਾਲਾਤ 'ਚ ਜੋ ਭੰਗੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਖਾਨਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਉਸ ਵੱਲ ਬੜੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਤੱਕਦਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਭੰਗੀ ਦੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੰਦ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੂੰ। ਸਫਾਈ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀ ਕੇ ਦੱਤ ਨੇ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ 1929 ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਬੰਬ ਸੁਟਿਆ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਜਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਧਾਂ ਗੂੰਜਣ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਜਾਣਾ ਵੀ ਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸਿਰਫ਼ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ੇਰ-ਜਾਗ ਉੱਠੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀ.ਕੇ. ਦੱਤ ਕੋਲ ਪਿਸਤੌਲ ਵੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿੱਲ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਖਲਾ ਗਏ। ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ 7 ਮਈ 1929 ਨੂੰ ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਜੱਜ ਸ੍ਰੀ ਪਾਲ ਸਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਬੰਬ ਅਤੇ ਪਿਸਤੌਲ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਵਤਨ ਕੀ ਆਬਰੂ ਕਾ ਪਾਸ ਦੇਖੋ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸੁਨਾ ਹੈ ਆਜ਼ ਮਕਤਲ ਮੇਂ ਹਮਾਰਾ ਇਮਤਿਹਾ ਹੋਗਾ। ਇਲਾਹੀ ਵਹ ਭੀ ਦਿਨ ਹੋਗਾ ਜਬ ਅਪਨਾ ਰਾਜ ਦੇਖੋਗੇ, ਜਬ ਅਪਨੀ ਹੀ ਜਮੀਂ ਹੋਗੀ ਅਪਣਾ ਆਸਮਾਨ ਹੋਗਾ। ਖੁਸ਼ ਰਹੋ ਅਹਿਲ-ਏ ਵਤਨ-ਹਮ ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

3 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਆਖ਼ਰੀ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਨੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਭਗਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕੇ। ਸ਼ਬਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਹੰਝੂ ਬਣ ਆਏ ਅਤੇ ਉਹ ਭੁੱਬੀ ਰੋ ਪਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮਾਂ ਮੈਂ

ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਾਂਗਾ। ਮੇਰੀ ਲਾਸ਼ ਲੈਣ ਕੁਲਬੀਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਂਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੱਸੇ।

23 ਮਾਰਚ 1931 ਦੀ ਉਹ ਸਵੇਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ 23 ਸਾਲ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ 26 ਦਿਨ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲਿਆ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਪੂਰੇ ਰੋਹਬ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਸਨ। ਕਿਹਾ, “ਭਗਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਫ਼ਾ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਤਾਬ ਛੱਤ ਵੱਲ ਉਛਾਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਾ ਸਾਡੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ। ਤਿੰਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਗੱਲ ਲੱਗ ਕੇ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਇਕੋ ਸੁਰ 'ਚ ਗੀਤ ਗਾਇਆ:- ਸ਼ਰਫ਼ਰੋਸ਼ੀ ਕੀ ਤਮੰਨਾ ਅਬ ਹਮਾਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ, ਦੇਖਨਾ ਹੈ ਚੋਰ ਕਿਤਨਾ ਬਾਜ਼ੂ-ਏ ਕਾਤਿਲ ਮੇਂ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ, ਕੀ ਕੰਧਾਂ ਵੀ ਰੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਸੂਰਮੇ ਪੂਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੀਤ ਗਾਇਆ, “ਦਿਲ ਸੇ ਨਾ ਨਿਕਲੇਗੀ ਵਤਨ ਕੀ ਉਲਫਤ, ਹਮਾਰੀ ਮਿੱਟੀ ਸੇ ਭੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੇ ਵਤਨ ਆਏਗੀ”। ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਫੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਚੁੰਮ ਕੇ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੌਂਗਟੇ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ ਗਰਜ਼ ਕੇ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ “ਇਨਕਲਾਬ ਜਿੰਦਾਬਾਦ”। ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮਸਾਲ ਜਗਾਈ।

ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਮਕਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਫੇ ‘ਤੇ, ਤੇ ਵਕਤ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ, ਉਂਗਲਾਂ ਡੁਬੇ ਲਹੂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਨਾਮ ਤੇਰਾ।

ਹਰ ਮੌਤ ਤੇ ਸਲੀਬਾਂ, ਹਰ ਪੈਰ ਤੇ ਹਨੇਰਾ,
ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਰੁਕੇ ਨਾ, ਸਾਡਾ ਵੀ ਦੇਖ ਜੇਰਾ।

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਵੱਧ ਲੋੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ..?

ਸ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਚਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ:-

“ਮਾਰਿਆ ਸਿੱਕਾ ਜਗਤ ਵਿੱਚ

ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ”

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਥ ਉੱਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਇਆ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ (ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ) ਬਦਲਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਪਰਵਾਦ ਦੀ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਵਿੱਚ ਫੱਸ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੱਜ ਇਸ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲੱਗਭਗ 239 ਸਾਲ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ) ਲਗਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਘਰ ਹੀ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੱਟਾਂ ਦਾ, ਰਵਿਦਾਸੀਆਂ ਦਾ, ਭਾਟੀਆਂ ਦਾ, ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਦਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਈ ਲਾਲੋਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਲਕ ਭਾਗੋਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਜਗਾ ਤੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋਆਂ ਵਾਸਤੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਸਤੇ ਲੰਗਰ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਨਹੀਂ ਵੱਗ ਰਹੇ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਦਰਿਆ

ਵੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਸ਼ੇਪੁਣੇ ਦਾ ਦਰਿਆ, ਪਤਿਤਪੁਣੇ ਦਾ ਦਰਿਆ, ਸੰਤਪੁਣੇ ਦਾ ਦਰਿਆ, ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਇਸ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਵਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 12500 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 16500 ਸੰਤ ਬਾਬੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ੇਪੁਣਾ ਅਤੇ ਪਤਿਤਪੁਣਾ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ?

ਸਾਡੇ ਸੰਤ ਬਾਬੇ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਰਾਗੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੋਂ ਡਾਲਰਾਂ, ਪੈਡਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੱਢੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਨਵੇਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਲਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਲਗਵਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਗਲੀ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬੇ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਾਂਗੂ ਧਾਰਮਕ ਕਲਾਸਾਂ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾਗਰੂਕ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਲਾ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜਿਆਦਾਤਰ ਸਿੱਖ ਬੇਸ਼ਕ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਛੋਟਾ ਪੱਟਕਾ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 13 ਤੇ

ਕੌਮੀ ਸੋਚ ਦੀ ਘਾਟ

ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਵਾਸਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ

ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗਲਾਂ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਆਪਣੀ ਜਾਤੀ ਵੀ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਜਾਤੀ ਵੀ ਲੁਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਗਰ ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਸੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਗਰਦਾਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮਦਰਾਸੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹਿਮਾਚਲੀ ਹਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੁੱਝ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ।

ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਵੰਡੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਖਰੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਅੰਦਰ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਵੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸਾਡੇ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਰੱਬ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾਇਆ, ਬਲਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਂ, ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਾਈ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਦਲਿਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਹੋਂਦ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਉਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਇਹ ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਇਸਾਈ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਮ ਕਰਮ ਉੱਤੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦ ਕਦੀ ਵੀ ਇਥੇ ਕੋਈ ਅਤਿਵਾਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਇਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਫਿਰਕਾ ਵਖ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਦੇਗੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਇਥੇ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਆ

ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਥਾਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਇਕਠੀ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਖਰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਇਹ ਅਤਿਵਾਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਾਰਦਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੁਪਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਭਾਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਉਂ ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆਏ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀਏ ਅਤੇ ਮਾਓਵਾਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹਮਖਿਆਲੀਏ ਇਥੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮਾਓਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਕਸਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਸਿਖਾਂ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਅਤਿਵਾਦ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਾਲ ਸੀ।

ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਲਹਿਰ ਚਲਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸਿਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦ ਕਦੀ ਵੀ ਉਹ ਅਤਿਵਾਦ ਆਦਿ ਲਈ ਦੋਸੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਜਾਵਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਦ ਹਿੰਦੂ ਦੇਗੇ ਕਰਕੇ ਆਦਮੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਇਹ ਹੈ ਸੋਚ, ਜਿਹੜੀ ਜਨਮ ਲੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਝ ਐਸੀ ਵੰਡ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵੰਡ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ ਅੱਜ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਮੁਲਕ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਲੀਡਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਲੀਡਰ ਤਾਂ ਆਪ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਖਿਆਲੀ ਵੰਡ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਰਹੇ

ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੰਗੇ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਪ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਜਸੀ ਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਪਰੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਕੇ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਡਾ ਨੁਕਸਾਨ 1947 ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਸੀ ਜਦ ਸਾਡੇ ਹੀ ਕੁੱਝ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਹਕੂਮਤ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

1947 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਕਤਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਅਤਿਵਾਦ ਅਤੇ ਇਹ ਦੰਗੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਤਰੀਕਾ ਅਜਮਾਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਟੱਕਰਾਂ ਹੀ

ਖਾਧੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰੇਰਾ ਕਰ ਲਈਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

1947 ਵਰਗਾ ਬਟਵਾਰਾ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਭੋਗਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਗਰ ਐਸਾ ਬਟਵਾਰਾ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋੜਾ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ 1947 ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਅਤਿਵਾਦ ਅਤੇ ਦੰਗੇ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਜਾਨਾ ਨਿਗਲ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਰ ਕੋਈ ਲੀਡਰ ਵੀ ਵੱਖਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰੇਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

— 101 —

ਸਫਾ 11 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਕੋਈ ਵਿਚਲਾ ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਮਾਤੀ ਸੰਗਤ ਹੋਵੇ। ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਰਨਾ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਠੀਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਬਿਹਤਰ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਵੱਧ ਲੋੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਇਸੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਬਾਬੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਮ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੰਤਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ।

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ (ਕਿਸੇ ਵਿਚਲੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਉਹ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਅਪਨੇ ਨਾਵਾਂ ਮੂਹਰੇ ਸੰਤ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਅਪਣੀ

ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੰਗਤੀਆਂ ਹਨ:-

ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ॥

ਦੇਵਨ ਕਉ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ॥

ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਸੰਤ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕੀਂ ਸੰਤ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਸੁਣਨਾ ਪਵੇ ਕਿ ਇਥੇ ਨਸ਼ੇਪੁਣਾ ਅਤੇ ਪਤਿਤਪੁਣਾ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਕੋਈ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ, ਵਿਚਾਰਕੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਵੇ।

— 101 —

09802616165

ਵਿਅੰਗ ਟੋਟਕੇ

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਸੀਨਾ ਤਾਣ ਖਲੋਏ ਕਿਹੜਾ

ਸੱਚ

ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਨੇ ਉੱਠਦੀਆਂ ਲੱਖ ਲਹਿਰਾਂ,
ਇਹਨਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਰੋਏ ਕਿਹੜਾ?
ਸਾਬਣ ਮਲ ਕੇ ਨਿੱਤ ਨਹਾਵੰਦਾ ਏਂ,
ਮੈਲ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਸੱਜਣਾ ਧੋਏ ਕਿਹੜਾ?
ਮਿੱਠਾ ਮਾਖਿਓਂ ਹਰ ਕੋਈ ਲੋਚਦਾ ਏ,
ਡੰਗ ਖਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਨੂੰ ਚੋਏ ਕਿਹੜਾ?
ਜਦੋਂ ਕੈਲਵੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਭੀੜ ਬਣਦੀ,
ਸੀਨਾ ਤਾਣ ਕੇ ਉਦੋਂ ਖਲੋਏ ਕਿਹੜਾ?

ਖੰਭ ਟੁੱਟਣ ਜੇ, ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ ਉੱਡ ਸਕਦਾ,
ਟੁੱਟੀ ਤੱਕੜੀ ਨਹੀਂ ਤੋਲ ਸਕਦੀ।
ਚਾਨਣ ਸੂਰਜੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ,
ਨਜ਼ਰ ਨੇਰ ਵਿੱਚ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਟੋਲ ਸਕਦੀ।
ਅਕਲ ਹੋਵੇ ਲਤੀਫ ਜੇ ਆਦਮੀ ਦੀ,
ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦੇ ਵੇਰ 'ਚੋਂ ਫੋਲ ਸਕਦੀ।
ਲਾਅਨਤ ਕੈਲਵੀ ਓਸ ਜੁਬਾਨ ਉਤੇ,
ਜਿਹੜੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੀ।

ਜੁਗਤੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ

ਮਿਲੀ ਫੁੱਟ ਦੀ ਦਾਤ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ

ਕੁਦਰਤ ਰੰਗਦੀ ਅਨੇਕ ਵੇਖੋ ਭੂਰਾ,
ਗੋਰਾ ਤੇ ਕੋਈ ਹੈ ਤਨ ਕਾਲਾ।
ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬਗ਼ੁਲਾ ਖਾਏ ਡੱਡਾਂ,
ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਨ ਕਾਲਾ।
ਟੈਕਸ ਚੋਰ, ਬਲੈਕੀਏ, ਕ੍ਰਿਸਟ ਨੇਤਾ,
ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਧੰਨ ਕਾਲਾ।
ਜੁਗਤੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਸਿੱਖ ਲੈ ਕੈਲਵੀ,
ਤੂੰ ਵਸਤਰ ਪਾ ਚਿੱਟੇ ਪਰ ਰੱਖ ਮਨ ਕਾਲਾ।

ਨਸ਼ਾ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹੇ ਇਉਂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ,
ਚੜ੍ਹੇ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ,
ਗਧਾ ਰੂੜੀਆਂ ਤੇ ਲੇਟ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ
ਸਲ ਝੀਲ ਪਸਿੰਦਾ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਨੂੰ
ਪਿਆਰਾ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੀਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਰਾਂਝਾ,
ਰਾਂਝਾ ਦਿਓਰ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਬੀਆਂ ਨੂੰ।
ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਕੈਲਵੀ ਨੌਕ ਵੱਟਣ
ਮਿਲੀ ਫੁੱਟ ਦੀ ਦਾਤ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ।

ਅਸਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ

ਧਰਮ ਮੰਦਿਰ/ਦੁਕਾਨ

ਅਸੀਂ ਅਸਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਏ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ,
ਥਾਂ ਥਾਂ ਮੂਤ ਸਕਦੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਬੁੱਕ ਸਕਦੇ।
ਦਾਰੂ ਪੀ ਕੇ ਕਰ ਖਰੂਦ ਸਕਦੇ,
ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਬੁੱਕ ਸਕਦੇ।
ਸਿਰ ਪਾੜੀਏ ਨਿੱਕੀ ਜਹੀ ਗੱਲ ਪਿੱਛੇ,
ਟਕੂਏ ਨਾਲ ਹਾਂ ਭਾਈ ਨੂੰ ਟੁੱਕ ਸਕਦੇ,
ਅਸੀਂ ਧਰਮੀ ਪੱਕੇ 'ਤੇ ਧਰਮ ਪਿੱਛੇ
ਪੰਗਾ ਲੈਣੋਂ ਨਹੀਂ ਕੈਲਵੀ ਉੱਕ ਸਕਦੇ।

ਗੁੱਡੇ ਗੁੱਡੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਦੇਈਏ,
ਪੈਦਾ ਉਹਦੇ 'ਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸੰਤਾਨ ਹੁੰਦੀ।
ਆਵੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਮਾਰ ਦੇ ਹੇਠ ਜਿਹੜੀ,
ਉਹ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦੀ।
ਜਿਸ ਲਾਣੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਇਤਫਾਕ ਹੋਵੇ,
ਓਸ ਲਾਣੇ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦੀ।
ਜਿੱਥੇ ਕੈਲਵੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਾਚ ਹੋਵੇ,
ਧਰਮ ਮੰਦਿਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਹੁੰਦੀ।

ਕਾਵਿ ਕਿਆਰੀ

ਆਜ਼ਾਦੀ

ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ,
ਫਾਂਸੀ ਵਾਲਾ ਰੱਸਾ ਚੁੰਮਕੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ।
ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ .....

ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇਖੇ ਮੌਤੋਂ ਨਾ ਘਬਰਾਏ,
ਲੈਣੀ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਅਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਲਾਏ।
ਵਿੱਚ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬੰਬ ਸੁੱਟਕੇ,
ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰੀਂ ਪਾਇਆ,
ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ .....

ਊਧਮ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ, ਸਰਾਭਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ,
ਦੁਰਗਾ ਮਾਈ, ਬੱਚਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ,
ਜ਼ਿੰਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਈ।
ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ,
ਰੱਲ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚੁਕਾਇਆ,
ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ .....

ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ 'ਚ ਗੋਰਿਆਂ ਖੇਡੀ ਖੂਨ ਦੀ ਹੌਲੀ,
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ,
ਜਾ ਕੇ ਲੰਡਨ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ।
ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ।

— ❦ —

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਨਾਂਅ ਹੀ ਕਾਫੀ ਸੀ,
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ,
ਜਿਸ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਬੰਬ,
ਸੁੱਤੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ,
ਅੱਜ ਵੀ ਤੇਰੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ,
ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਕਾਲਖ ਲਾਹੁਣ ਲਈ।

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਡੀਕਦੇ ਹਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ,
ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਓਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ।
ਬਸ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਆਜਾ ਸਾਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਹੋ ਜਾਊ,
ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜ੍ਹਨ ਦਾ ਫਿਰ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਊ।
ਅਸੀਂ ਛੁਡਾ ਦਿਆਂਗੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ,
ਤੇਰੇ ਨਾਂਅ ਦਾ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਹੋ ਜਾਊ
ਤੇਰੇ ਨਾਂਅ ਦਾ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ.....

— ❦ —

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ
9876262642

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਤਰਾਨਾ

ਪੜ੍ਹੋ ਕਹਾਣੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਗਏ।
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਫੰਧਾ ਉਤਾਰ ਗਏ।
ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਕੜੀ ਪਈ।
ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲੀਂ ਸੀ ਜਵਾਲਾ ਮਾਪ ਦੀ ਪਈ।
ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਦਿਲੋਂ ਉਚਾਰ ਗਏ।

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਿਰਤ ਕਰੋ ਨਾਮ ਜਪੋ
ਵੰਡ ਛਕੋ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਏ।
ਪੰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਵਰ ਵਾਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪਾਕ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਏ।
ਏਕਤਾ ਰੂਪੀ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਮਣਕੇ ਪਰੋਕੇ ਕਰ ਉਧਾਰ ਗਏ।
ਗਰਮ ਦਲੀਏ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਸੀ।
ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਜੂਲਾ ਗਲੋਂ ਹੈ ਲਾਹੁਣਾ ਸੰਕਲਪ ਦਹੁਰਾਇਆ ਸੀ।
ਰਾਜਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ, ਭਗਤ ਸੀ ਵਤਨ ਤੋਂ ਹੋ ਕੁਰਬਾਨ ਗਏ।

ਏਕਤਾ, ਨਿਮਰਤਾ, ਰਲਮਿਲ ਰਹਿਣਾ
ਵੱਡਿਆਂ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ।
ਜਬਰ ਜੁਲਮ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ
ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ।
ਜੰਗ ਮੈਦਾਨੇ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਨਾ ਭੱਜਣਾ ਮੁੱਖੋਂ ਸੱਚ ਉਚਾਰ ਗਏ।

ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ।
ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਤੋੜ ਜੰਜੀਰਾਂ ਫੇਰ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਪਰਨਾਈ ਸੀ।
ਚੜ੍ਹੇ ਜੰਵ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਯੋਧੇ ਹੋ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਗਏ।

ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਜੀਣਾ ਕੀ ਗਿੱਦੜਾਂ ਜਿਹਾ ਜਿਉਣਾ ਹੈ।
ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੀਣਾ ਕਾਹਦਾ ਹੈ ਸ਼ੇਰਾਂ ਲਈ ਮਿਹਣਾ ਜੋ।
ਉਤਾਰੇ ਆਰਤੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਜੋ ਵਤਨ ਤੋਂ ਹੋ ਕੁਰਬਾਨ ਗਏ।

ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੋ ਕੁਰਬਾਨ ਗਏ।
ਠੰਢੀ ਮਿੱਠੀ ਛਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਆਨੰਦ ਅਸੀਂ ਹੋ ਬਲਵਾਨ ਗਏ।
ਆਜ਼ਾਦ ਵੀਰ ਜਿਹੇ ਕਲਮ ਚਲਾਕੇ ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ ਉਤਾਰ ਰਹੇ।
ਪੜ੍ਹੇ ਕਹਾਣੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਜੋ ਵਤਨ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਗਏ।

— 101 —
ਸ. ਰਣਜੀਤ ਅਜ਼ਾਦ ਕਾਂਝਲਾ
9041748241

ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ

ਪਾ ਕਿਰਪਾਨ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਬਣਜੇ,
ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਚਨ ਪਗਾਉਣੇ ਔਖੇ ਨੇ,
ਇੱਕ ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਤੀਜਾ,
ਹੁੰਦੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਲਾਹੁਣੇ ਔਖੇ ਨੇ।
ਹਾਏ ਪੁੱਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਹਰ ਕੋਈ ਲਾਵੇ,
ਲਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਉਣੇ ਔਖੇ ਨੇ।

ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੂੰ ਬਣਿਆ ਏ,
ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਚੋਂ ਚੁਣਿਆ ਏ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ, ਇਨਸਾਨ ਦੋਸਤਾ ਵੇ
ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਦੋਸਤਾ ਵੇ

ਸਿੱਖ ਬਣਕੇ ਝੂਠ ਕਮਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂ
ਤੇਰੀ ਮੱਤ ਗਈ ਮਾਰੀ ਏ,
ਛਿੱਕ ਮਾਰਿਆ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਜਾਵੇ
ਤੇਰੀ ਕੀ ਸਰਦਾਰੀ ਏ
ਵਧਾ ਦਾਤੀ ਤੇ ਕੇਸ, ਕਿਉਂ ਪੀਦਾਂ ਏਂ, ਜਾਮ ਦੋਸਤਾ ਵੇ
ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਦੋਸਤਾ ਵੇ?

ਨਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਕੇ ਵੀ
ਤੂੰ ਸਿਰ ਝਕਾਉਂਦਾ ਏਂ
ਦੇਕੇ ਪੈਸੇ ਨਾਈਆਂ ਨੂੰ
ਸੋਹਣੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਂਦਾ ਏਂ
ਠੇਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੀਤੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਮ ਦੋਸਤਾ ਵੇ
ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਦੋਸਤਾ ਵੇ?

ਜਨੇਤਪੁਰੀ ਸੁਣ ਸੁਖਿਆ, ਜੇ ਤੂੰ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ ਏ,
ਨਾਮ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੰਘ ਕਟਾ ਦੇ,
ਜੇ ਤੂੰ ਸਿੱਖ ਨੀ ਬਣਨਾ ਏ
ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਰਦਾ, ਮੀਟ ਤੂੰ ਖਾਵੇ
ਸ਼ਰੇਆਮ ਦੋਸਤਾ ਵੇ
ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਦੋਸਤਾ ਵੇ

— 102 —
ਸ. ਸੁੱਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
9815175986

ਕਵਿਤਾ

ਸ਼ੇਖ ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਰਗਾ,
ਭਾਰਤ ਦਾ ਗਣਤੰਤਰ ਯਾਰੋ।

ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਨੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦਾ
ਹੱਕ ਕੀਤਾ ਛੁੰਮੰਤਰ ਯਾਰੋ।

ਤਕੜੇ ਮਾੜੇ ਲਈ ਕਨੂੰਨ ਵਿੱਚ
ਜਿਮੀਂ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਅੰਤਰ ਯਾਰੋ।

ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ 'ਚ ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ,
ਬਲਦੀ ਪਈ ਬੈਸੰਤਰ ਯਾਰੋ।

ਪਾੜੇ ਰਾਜ ਕਰੋ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ,
ਨੇਤਾ ਬੜੇ ਘੁਣੰਤਰ ਯਾਰੋ।

ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੇ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦਾ,
ਕੀਤਾ ਚੈਨ ਉਡੰਤਰ ਯਾਰੋ।

ਕਿਹੀ ਭੈੜੀ ਪੱਛੋਂ ਦੀ ਹਵਾ ਚੱਲੀ,
ਫੈਲ ਗਿਆ ਏ ਗੰਦ ਗੁਬਾਰ ਯਾਰੋ।

ਬਿਨਾਂ ਡਿਗਰੀਓਂ ਹੀ ਏਥੇ ਲੱਖਾਂ,
ਫਿਰਦੇ ਵੈਦ ਧਨੰਤਰ ਯਾਰੋ।

“ਸ਼ਾਨ” ਬਗਲੀ ਵਾਲਿਆ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ,
ਹੁੰਦੀ ਕੰਜਰਾਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਯਾਰੋ।

ਬੰਦਾ ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ,
ਸਮਝੇ ਪਿਆ ਨਿਰੰਤਰ ਯਾਰੋ।

— ੭੧ —

ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ
9878573068

“ਸ਼ਾਨ” ਏਥੇ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਮੱਝ,
ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਯੰਤਰ ਯਾਰੋ।

ਅੰਮੀਏ ਨੀ ਸੁਣ ਅੰਮੀਏ

— ੭੨ —

ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ
9878573068

ਕਵਿਤਾ

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਬਣ ਗਏ,
ਅੱਡੇ ਅਯਾਸ਼ੀ ਦੇ ਡਾਂਸ ਬਾਰ ਯਾਰੋ।

ਅਮੀਰ ਜ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਜ਼ਾਦੇ,
ਜਿੱਥੇ ਲੁੱਟਦੇ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਯਾਰੋ।

ਅਰਧ ਨਗਨ ਹੋਕੇ ਨੱਚਣ ਬੇਸ਼ਰਮ,
ਚੜ੍ਹਿਆ ਮਾਇਆ ਦਾ ਖੂਬ ਖੁਮਾਰ ਯਾਰੋ।

ਸ਼ਬਾਬ, ਕਬਾਬ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਦੌਰ ਚੱਲਦੇ,
ਵਿੱਚ ਚੱਲਦਾ ਦੇਹ ਵਪਾਰ ਯਾਰੋ।

ਇੱਜ਼ਤ, ਅਣਖ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ,
ਰੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਸ਼ਰੇ ਬਜ਼ਾਰ ਯਾਰੋ।

ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ, ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਉੱਠੀ ਅਰਬੀ,
ਆਇਆ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਨਿਘਾਰ ਯਾਰੋ।

ਅੰਮੀਏ ਨੀ ਸੁਣ ਅੰਮੀਏ, ਮਮਤਾ ਨਿਭਾਏ।
ਵੀਰ ਦੇ ਬਨੂੰ ਰੱਖੜੀ, ਮੈਨੂੰ ਜੱਗ ਵਿਖਾਏ।

ਕੰਜਕ ਨੂੰ ਘਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਲੋਕ ਨੇ ਡਰਦੇ।
ਪੂਜਣ ਲਈ ਫੇਰ ਕੰਜਕਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਨੇ ਕਰਦੇ।
ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਪਛਾਣਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਪੂਰ ਚੜ੍ਹਾਏ।
ਵੀਰ ਦੇ ਬਨੂੰ ਰੱਖੜੀ, ...

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ।
ਸ਼ਗਨਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀਰ ਦੀ, ਰਹੂੰ ਭਰਦੀ ਝੋਲੀ।
ਵੀਰ ਨਾਲ ਜਿੰਦ ਈਰਖਾ ਨਾ ਕਰੂੰ, ਰਹੇ ਵਾਅਦੇ।
ਵੀਰ ਦੇ ਬਨੂੰ ਰੱਖੜੀ, ...

ਧੀਆਂ ਧੀਆਣੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ ਜਿਸ ਘਰ ਜਾ ਠਹਿਰਣ।
ਔਰਤ ਹੋ ਗਈ ਔਰਤ ਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਾਨ ਦੀ ਵੈਰਨ।
ਮਾਂ, ਧੀ, ਨੂੰਹ, ਸੌਂਸ, ਲੱਛਮੀ ਨੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੇ।
ਵੀਰ ਦੇ ਬਨੂੰ ਰੱਖੜੀ, ...

ਬੋਲ ਕਬੋਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ, ਮੇਰੀ ਖਾਤਰ ਸਹਿ ਲੈ।
ਮੈਨੂੰ ਧੀ, ਲਾਡੋ, ਬਾਂਦਰੀ, ਜੇ ਮਰਜੀ ਕਹਿ ਲੈ।
‘ਦੇਵਲ’ ਤੋਂ ਧੀ ਅਣਜੰਮੀ ਦੀ, ਤੂੰ ਹੁਕ ਲਿਖਾਏ।
ਵੀਰ ਦੇ ਬਨੂੰ ਰੱਖੜੀ, ...

— ੭੩ —

ਸੁਰਜੀਤ ਦੇਵਲ
ਧੂਰੀ

ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਇਆ

ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸੈਂਟਰਲ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਤੇ ਕਸਟਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)

ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਦੇ ਕਵੀ ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਛਾਪਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸੋ ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਹਰ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਲੜੀ ਜੋੜ ਕੇ ਛਾਪਿਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜੀ 'ਚ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ

ਸੂਬੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਬੇਵਸੀ

- 11- ਕੋਠੜੀ ਫ਼ਨਾ ਦੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਗੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਾਥੀ,
ਸੂਬੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੋਈ ਜਾਂਵਦੀ।
ਦਸ ਲੱਖ ਫ਼ੌਜ ਘੇਰਾ ਘੱਤਿਆ ਗੜੀ ਦੇ ਤਾਈਂ,
ਹਟ ਗਈ ਪਿੱਛੇ ਅੱਗੇ ਪੈਰ ਨਾ ਵਧਾਂਵਦੀ।
ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਗੜੀ ਵਿੱਚ ਜਾਪਦੇ ਸੀ ਲੱਖ ਚਾਲੀ,
ਕਰਾਮਾਤ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦੀ।
ਸਭੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਬੈਠ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰ ਲੱਗੇ,
ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਫ਼ੌਜ ਕੋਈ ਬਣਤ ਬਣਾਂਵਦੀ।

ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਤੇ ਗਨੀ ਖਾਂ ਨੂੰ ਕੌਧ ਆਉਣਾ

- 13- ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਭਖ ਕੇ ਸੀ ਲਾਲ, ਅੰਗਿਆਰ ਹੋਇਆ,
ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਵਜੀਦ ਖਾਂ ਤੋਂ ਕਾਤੀਆਂ।
ਗਨੀ ਖਾਂ, ਮਿਜ਼ਰ ਖਾਂ ਵੀ ਦੋਵੇਂ ਹਮਰਾਹ ਹੋਏ,
ਮਾਰਨ ਮਰਨ ਲਈ, ਠੋਕਦੇ ਸੀ ਛਾਤੀਆਂ।
ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਈਏ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ,
ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਅੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸੀ ਝਾਤੀਆਂ।
ਪਰਲੋਂ ਅਜੀਬ ਆਈ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ,
ਸੁੱਕੇ ਫੂਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣੋਂ ਡਿੱਗੀਆਂ ਚੁਆਤੀਆਂ।

ਸੂਬੇ ਵਲੋਂ ਦੂਜੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹਣਤ ਦੇਣੀ

- 12- ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ ਵਜੀਦ ਖਾਂ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਨੂੰ,
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਕਾਇਰ ਹੈਨਾ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ।
ਬਣਦੇ ਸੀ ਸੂਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਦੇ,
ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੈਠੇ ਡੀਂਗਾਂ ਰਹੇ ਮਾਰਦੇ।
ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿੱਖਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਨਾਨਕੇ ਵਿਖਾਇ ਦਿੱਤੇ,
ਭੱਜਗੇ ਸ਼ਗਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੈਕਾਰ ਦੇ।
ਕਿਹੜੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਹੁਣ ਮੁੜੋਗੇ ਵਤਨ ਤਾਈਂ,
ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵੱਜਣਗੇ ਤਾਹਨੇ ਨਰ-ਨਾਰ ਦੇ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਲਈ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦਾ ਕੰਧ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ

- 14- ਖਾਇਕੇ ਕਸਮ ਬੀੜਾ ਚੁਕਿਆ-ਮਲੇਰੀਆਂ ਨੇ,
ਜੀਂਦੇ ਜੀਅ ਫੜਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਨੂੰ।
ਕਈ ਲੱਖ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਅੱਗੇ ਹੋਏ,
ਨਾਲ ਲਲਕਾਰਿਆਂ, ਵੰਗਾਰਦੇ ਫ਼ਕੀਰ ਨੂੰ।
ਲਾਇਕੇ ਤੇ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ ਕੰਧ ਉੱਤੇ,
ਰੱਖਿਆ ਕਮਾਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਵੀ ਤੀਰ ਨੂੰ।
ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕੰਧ ਉੱਤੇ,
ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਪ ਰਘੁਬੀਰ ਨੂੰ।

ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦੀ ਮੌਤ

- 15- ਸ਼ਰਰ-ਸ਼ਰਰ ਕਰ ਖਦੰਗ ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ,
ਬਿੱਜ ਅਸਮਾਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਾਂ ਸੀ ਮਾਰਦਾ।
ਵੱਜਿਆ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦੀ ਘੰਡੀ ਉੱਤੇਆਇ ਸਿੱਧਾ,
ਚੁਕਿਆ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਤੇਗ ਦੇ ਜੁਝਾਰ ਦਾ।
ਖਾਇਕੇ ਭਵਾਟਣੀ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਡਿੱਗਾ,
ਉੱਡ ਗਿਆ ਭੋਰ ਦੇਹ ਤੋਂ ਸਿਤਮ ਆਜ਼ਾਰ ਦਾ।
ਮੱਗਿਆ ਨਾ ਪਾਣੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਨਾ ਉਛ ਕੀਤੀ,
ਮੱਲਿਆ ਠਿਕਾਣਾ ਜਾਇ' ਦੇਜਖ-ਦਵਾਰ ਦਾ।

ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਦਾ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਣਾ

- 16- ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਕਮਾਨ ਉੱਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ,
ਸ਼ਿਸਤ ਲਗਾਇ ਉਹ ਵੀ ਕਰਤਾ ਰਵਾਨ ਸੀ।
ਕਾਲ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਇਆ ਰੁਕਿਆ ਕਦੰਤ ਨਾਹੀਂ,
ਚੜ੍ਹਿਆ ਬਨੇਰੇ ਉੱਤੇ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਪਠਾਣ ਸੀ।
ਸੀਨੇ ਵਿੱਚ ਵੱਜਿਆ ਤੇ ਪਿੱਠ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇਆ,
ਸਹਿ ਨਾ ਹੋਇਆ ਫੱਟ ਭਾਵੇਂ ਬਾਕਾ ਉਹ ਜਵਾਨ ਸੀ।
ਪੌੜੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਡਿੱਗਾ ਆਇਕੇ ਪਰਤ ਉੱਤੇ,
ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਸੀ।

ਖ਼ਿਜ਼ਰ ਖਾਂ ਦਾ ਭੱਜਣਾ

- 17- ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਤੀਜੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਹੱਥ ਪਾਇਆ,
ਹੋ ਗਿਆ ਖ਼ਿਜ਼ਰ ਖਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਲਾਚਾਰ ਸੀ।
ਬਿਨਾਂ ਤੀਰ ਖਾਧੇ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ,
ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਰਹੀ ਨਾ ਸੁਧ-ਸਾਰ ਸੀ।
ਬਚ ਗਈ ਜਾਨ ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਨੱਸਾ,
ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਫ਼ੌਜ ਲੱਗੀ ਹੋਵਣੇ ਫ਼ਰਾਰ ਸੀ।
ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਦਾ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ,
ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹਾਰ ਉੱਤੇ ਹਾਰ ਸੀ।

- 18- ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਜ਼ਾਮ ਐਸਾ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦਾ,
ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਤਾਈਂ ਛੁੱਟ ਗਈਆਂ ਸੀ ਤ੍ਰੇਲੀਆਂ।

ਦਸ ਲੱਖ ਫੌਜ ਸ਼ਾਹੀ, ਫੇਰ ਵੀ ਬੇਵਸ ਹੋਈ,
ਆਰੁਣ ਨਾ ਸਮਝ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਹੇਲੀਆਂ।
ਮੌਤ ਦੇ ਪੈਗਾਮ ਭੇਜੀ ਜਾਂਵਦੇ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ,
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਖੇਡਦਾ ਕੀ ਗੁਰੂ ਅੱਠਖੇਲੀਆਂ।
ਸਭੇ ਮਨਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਰੇਤ ਦੇ ਮਿਲਾਇ ਦਿੱਤੇ,
ਵੱਢ ਵੱਢ ਸੁੱਟ 'ਤੇ ਮੁਗ਼ਲ, ਵਾਂਗੂ ਗੇਲੀਆਂ।

ਸੁਬੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆਉਣਾ

ਤੇ ਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਬੁਹਾ ਤੋੜਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ

- 19- ਅੱਗ ਦਾ ਭਬੂਕਾ ਹੋਇ ਉਠਿਆ ਵਜੀਦ ਖਾਨ,
ਜੰਗ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਉਚਾਰ ਸੀ।
ਵਾਲ ਵਾਲ ਭਰਿਆ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ,
ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਵਾਂਗੂ ਚੜ੍ਹੇ, ਹੋਇਆ ਪੁੰਧੁਕਾਰ ਸੀ।
ਖੇਲ ਦਿੱਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਪਾਂ ਅੱਗ ਵਰਸਾਉਣ ਪਈਆਂ
ਡਰ ਕੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਛੁੱਪੇ, ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਰ ਸੀ।
ਹੋ ਗਏ ਇਕਠੇ ਆਇ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਦਰਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ,
ਬੂਹੇ ਤਾਈਂ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕਰਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੀ।

ਬੁਹਾ ਤੋੜਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

- 20- ਹੋ ਗਏ ਇਕਠੇ ਆ ਮੁਹਸਰਿਨ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ,
ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰ ਜਦੋਂ ਹੋਈ ਨਾ ਫ਼ਸੀਲ ਜੀ।
ਟਾਹਲੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦਰ ਬਹੁ ਬੁਲੰਦ ਆਹਾ,
ਤੋਪਾਂ ਥੀਂ ਉਡਾਵਣੇ ਦੀ ਧਾਰਦੇ ਦਲੀਲ ਜੀ।
ਵਾਂਗ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਦੇ ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਕਸੀਰ ਆਹੇ,
ਕਿਏ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਕਲੀਲ ਜੀ।
ਤੜ੍ਹ ਆਵੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸ਼ਗਲਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰ ਬੇਲੇ,
ਤੱਜ਼ੇ ਨਾ ਡਰ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਫ਼ੀਲ ਜੀ।

9814710668

ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਓ

ਸ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗੋਸ਼ਟੀ ਐਡਵੋਕੇਟ

ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅੱਜਕੱਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੁੰਜਰ ਚੁਕੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਕਾਫੀ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਲਾ ਆਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਅਵਸਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਚਲਤ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ, ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ, ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜਕੱਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰ-ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰਾਂ, ਨਗਰ ਕੀਰਤਨਾਂ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਉੱਤਰਾਈ ਆਮ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੁਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੱਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਮਾਗਮ ਪੱਖ ਜਾਂ ਇਕੱਠ ਪੱਖ ਹੀ ਮੁਹਰੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਾਲ, ਲੰਗਰ ਸਜਾਉਣ ਤੇ ਕਾਫੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਗੀ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਵੱਡੀ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਬੁਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਬੋਲ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਾਈਡ ਲਾਈਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਕੀ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਗੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੋਲ ਸਕਣ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ।

ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਬਾਰੇ:-

ਵਹੀਰਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ, ਵਹੀਰਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰ ਤੇ

ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਇੱਕ ਆਮ ਮਨੌਤ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ। ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਮਡੇ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਜ਼ਜ਼ਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ:-

1. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਟ੍ਰੈਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਕੌਮ ਦੇ ਸਿੱਕੇਬੰਦ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਖੋਜੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਜੋ ਟ੍ਰੈਨਿੰਗ ਉਪਰੰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਫੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਅਜ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਨਾਮਵਰ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

2. ਅਜੋਕੇ ਯੁਗ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਨਿਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਟੀ ਵੀ ਚੈਨਲ ਤੇ ਆਏ ਦਿਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਐਕਸਪਰਟਸ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਚੈਨਲ ਚਲਾਉਣ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੌਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਰਮਾਇਆ ਪੰਡਾਲ ਸਜਾਉਣ, ਜਲੂਸ ਕੱਢਣ ਤੇ ਸਜਾਣਵਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਨਾ ਰੋੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ/ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮੀ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚਣ।

3. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਤੇ ਸਕੂਲ ਚਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇੱਕੋ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਕੌਮ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੁਨੀਆਵੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਪਰਬੀਨ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਣਗੇ ਪਰ ਅੱਜਕੱਲ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖਾਲਸਾ ਤਾਂ ਅਲੋਪ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਹੋਣਾ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ.ਕਮੇਟੀ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾਏ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਮੁੱਦੇ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

4. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੋਜਾਨਾ ਅਖਬਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਕੋਲ ਕੌਮੀ ਪੱਖ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਅਖਬਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ:-

ਬੈਂਡ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਗੜਗੱਜ ਤੇ ਟਰੱਕਾਂ, ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਰ ਵਿੱਚ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਵਿਉਂਤ ਜਾਂ ਮਨੋਰਥ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

1. ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰੂਪ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਪੈਦਲ ਵੀ ਚੱਲ ਸਕਣ। ਰੂਟ ਤੋਂ ਦੂਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੜਕ ਤੇ ਸਟਾਲ ਲਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿਣ।

2. ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲਾ ਨਗਾਰਾ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਅੰਗ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਵੇ। ਬੈਂਡ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਨਗਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਤਕਾ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਫਿਰ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਫਿਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ, ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ, ਪਿਛੇ ਟਰੱਕ, ਬੱਸਾਂ, ਕਾਰਾਂ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਬਜੁਰਗ ਤੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਹੀ ਬੈਠਣ)। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਗਰੁਪ ਬਣ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਅੱਗੇ ਚੱਲਣ।

3. ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਇਤਨੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਕ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੂਸਰੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਤੱਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੜਕ ਤੇ ਲੱਗੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚੋਂ ਆ ਰਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਲੂਸ ਦੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸੜਕ ਤੇ ਲੱਗੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

4. ਦੋ ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅੱਛੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਸਪੀਕਰ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ 5 ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਸਪੀਚ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਚੋਕਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਸਤੇ ਦੇ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਕ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਪੀਚ ਮਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਉਤਸਵ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦੱਸੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਨੇਹਾ ਜੋ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਅਸਰ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਸੁਣਨਗੇ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਤਸਵ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਸਕਣਗੇ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਆਤਸ਼ਬਾਜੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਰੀਕਰਡ ਕੀਤੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਟੇਪਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਕੋਈ ਨੌਜੁਆਨ ਸੇਵਾ ਗਰੁਪ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ 50 ਤੋਂ 100 ਤੱਕ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਵਾਲੇ ਨੌਜੁਆਨ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਾ ਕੇ ਦੀਦਾਰੀ ਜਥਾ ਬਣ ਕੇ ਚੱਲਣ (ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ)

ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ:-

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਕਸੂਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਬੁਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਯੋਜਨਾ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਾਈਆਂ ਟੇਪਾਂ ਗਾ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਨੇਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਮਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਉਤਸਵ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੇਵਲ ਇਕੱਠ ਅਤੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਗੌਰਵ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਥ ਲੈਣ ਕਿ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਨੇਹਾ ਕੀ ਦੇਣਾ ਹੈ? ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਬਣਾ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੂਲ ਮੁੱਦਾ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਛੋਟੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ।

2. ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਇਕੱਠ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਲੈਕਚਰ ਜਾਂ ਕਥਾ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਨੇਹੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਅਸਰਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਿਰੋਲ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ।

3. ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਦੋ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਸੰਦੇਸ਼

ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਤੇ ਇਕ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਭਰਪੂਰ ਅਸਰਦਾਰ ਲੈਕਚਰ ਰਾਹੀਂ ਮਿੱਥੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੇ।

4 ਸਰੋਪਾ ਦੇਣ ਤੇ ਸਰੋਪਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

5. ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਪੰਡਾਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਸਭ ਕੁਝ ਲੰਗਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਕੌੜੇ, ਜਲੇਬੀਆਂ ਮਿਠਾਈਆਂ ਨਾ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਣ। ਪੰਡਾਲ ਖਾਲੀ ਤੇ ਪਕੌੜਿਆਂ ਤੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ।

6. ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਪੇ ਬਣੀਆਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਚੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਮਾਰਕੀਟਾਂ ਹੋਰ ਵਿਹਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨਾਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮਾਣ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਚੜ੍ਹਤ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਵਸਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨ:-

ਇਹ ਦੀਵਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੋਣ। ਸਵੇਰੇ 4 ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਚਲਦਾ ਰਹਿਣਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੋ ਚੰਗੇ ਰਾਗੀ ਜੱਥੇ ਤੇ ਇਕ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਦੀ ਕਥਾ ਲੈਕਚਰ ਕੁਝ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸਰਲ ਸੁਖੈਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਮਝਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਹੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੰਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਟੇ ਦੀ ਬੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਖੀਰ ਤੇ ਲਾਏ ਦੁੱਧ ਦੇ ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਨਹੀਂ।

ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਵਹੀਰਾਂ ਬਾਰੇ:-

ਟਰੱਕਾਂ ਲਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ਿਲਾ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ੀ ਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੁਨੇਹੇ ਪੱਖੋਂ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਖਿਆਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਭਰਪੂਰ ਛੋਟੇ ਲੈਕਚਰ, ਅਸਰਦਾਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਲ ਕੇ ਜਾਂ ਇਕੱਠਿਆਂ ਦੱਸ ਪੰਦਰਾਂ ਮੀਲ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ।

ਲੰਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ:-

ਉਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਟੋਪਾਂ ਲੰਗਰ ਛੱਕਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ, ਨਾਡਾ ਸਾਹਿਬ, ਆਲਮਗੀਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਲੰਗਰ ਵੱਡੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਟੋਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਖੇ ਜੋੜੇ ਰੱਖਣ, ਪਾਣੀ ਛਬੀਲ (ਚਿਕੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਤੇ ਵਹੀਕਲਾਂ ਦੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਿਉਂਤ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ, ਟ੍ਰੈਕਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵਾਡੀਆਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਕਥਾ ਵਾਚਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਆਪਣਾ ਕਥਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ।

— [10] —

2657024

ਗੱਲ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਕਬਰ ਦੇ ਪੰਧ ਵਾਲੀ, ਕਦੇ ਚੱਲਣੀ ਨਾ ਲੋਕੋ ਨਾਰ ਬਾਝੋਂ।

ਬਿਨਾਂ ਔਰਤ ਦੇ ਸੁੰਨਾ ਸੰਸਾਰ ਹੋ ਜੂ, ਲੰਮੀ ਧੌਣ ਜਿਉਂ ਸੁੰਨੜੀ ਹਾਰ ਬਾਝੋਂ।

“ਫਿੱਡਿਆਂ ਵਾਲਿਆ” ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਾਰ ਪੈਣੀ, ਬੀਅਬਾਨ ਹੋ ਜੂ ਜੱਗ ਪਿਆਰ ਬਾਝੋਂ।

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਿੱਡਿਆਂਵਾਲਾ 9888515261

ਕਲਮ ਚੁੱਕਣੀ ਮਹਿਜ਼ ਇੱਕ ਸ਼ੌਕ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਲੇਖਕ ਤਸਲੀਮ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਵੋ ਪਰ ਪਾਠਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੱਚਾਈ ਵੀ ਸੁਣੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਲੇਖਕ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਵੀ ਸਦੀਵੀ ਹੋ, ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਸੰਜੀਦਾ ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।

ਮੈਂ ਜੋ ਵੀ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੇ, ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕੇ ਤੇ ਕਈ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਰਹੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ ਵੀ, ਕੁਝ ਵਿਲੱਖਣ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਸਨ, ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਏ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਅਤੇ ਕੋਈ ਇਸਨੂੰ ਗਲਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਵੇ।

ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਮਮਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਕੁੱਝ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੀਘ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਉਸਦੇ ਪੇਪਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸੱਤਵੀਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚਾ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੈ ਪਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਆਮ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਆਮ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਤਣਾਅ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੂਜੇ ਆਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿੰਨੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਭਾਵੁਕਤਾ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬੋਲਕੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਟੈਂਸ਼ਨ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰਾਂ। ਦਰਅਸਲ ਮੈਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੈ ਵੀ ਘੱਟ। ਫਿਕਰ ਹੈ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਂ ਨੂੰ ...।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਗਏ ਤਾਂ ਮਾਯੂਸੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਏ (ਮਮਤਾ ਦੀ ਅਸਮਰਥਤਾ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ)। ਇੱਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫਿਰਤਰਤ ਦਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਭਾਵੁਕ ਆਦਮੀ ਉੱਤੇ ਇਹ

ਗ਼ਮ....। ਕਈ ਸਾਲ ਘੋਰ ਮਾਯੂਸੀ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਵਿੱਚ ਲੰਘੇ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਚਾਹਤ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤੇ ਉੱਤੇ ਅਪਾਹਜ ਬੇਟੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਮਾਂ.... ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਸਾਂ.... ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅੰਜ਼ਾਮ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾ ਅਸਫਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹੌਸਲੇ ਪਸਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮਮਤਾ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਤਾਂ ਦਿਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੁਣਨ ਦੀ ਨਿਆਮਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਵੇਂ ਕੱਟੇਗੀ?

ਮੈਂ ਅਤਿ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬੰਦਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੂਲ ਚੁੰਝੀ ਨਾ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਤੇ ਇਹ ਦਰਦ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੇਨਿਆਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਉਦਾਸੀ, ਚਿੰਤਾ ਸਥਿਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ ਮੇਰੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿੱਚ। ਮੈਂ ਸਾਂ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਇੱਕ ਮੁਜੱਸਮਾਂ। ਬੱਚੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਲੰਘਾ ਦੇਣਾ। ਫਿਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਹੋਇਆ ਜ਼ਜ਼ਬੇ ਕਲਮ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸਪੇਕਸਮੈਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ, ਲੇਖ ਲੱਭੇ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕੁੱਝ ਵਧੀ ਪਰ ਮਾਂ, ਮਮਤਾ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠੇ ਚਿਹਰੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਸੋਚ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਬਣ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ। ਬਾਬੂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹੀਆ ਨਾਮੀਂ ਸਿੰਗਰ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੈ। ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉਸ ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾਣਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ, ਸੰਗੀਤਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ, ਰੰਗੀਨੀ ਭਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਿਰ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕੱਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਦਾਸ ਹਾਂ। ਉਸ ਇਕੱਲੇ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੱਚਦੇ ਗਾਉਂਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਖੰਭਿਤ ਮਨੋਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਖੁਦ ਕਰਤਾ ਬਣਕੇ। ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਇਜ਼ਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਪਰ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪੈਰੋਂਟਸ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਚੱਲੋ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੱਡਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਰਜਨਾਂ ਆਮ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ

ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਾਂ! ਮੈਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਪਰ ਹੀਨ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ। ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮਾਂ-ਧੀ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾਉਣ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਲਿਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਰਿਜਲਟ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਡਰਦੇ ਡਰਦੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, “ਕੀ ਮਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋ ਗਈ ਹੈ? ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੋਲੀ “ਹਾਂ” ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਅਧਿਆਪਕ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੇਪਰ ਦੇਖੇ। ਮੇਰਾ ਹੌਸਲਾ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਹ ਹੁਣ ਖੁਦ ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਆਮ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਲਿਆਕਤ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਵੀ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਠਕ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣਨ ਕਿ ਖਬਰਾਂ ਚੱਲਣ ਵੇਲੇ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਉਸਨੇ ਹੀ ਮੈਥੋਂ ਲੇਖ ਲਿਖਾਏ ਹਨ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਭਤੀਜੇ ਅਤੇ ਭਤੀਜੀ ਨਾਲ ਖੂਬ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਮਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦਾ, ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਮੇਰੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਮੇਰੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਬਹ ਸਵੇਰੇ ਉਸਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਇਆ

ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਦੀ। ਹੁਣ ਆਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਘੱਟ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਆਮ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਹੌਸਲਾ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਅਕਸਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਹੈ, ਸਿਆਣੀ ਹੈ ਤੂੰ ਇਸ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲੱਗਭੱਗ ਮੇਰੀ ਬੇਨਿਆਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਘਟ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਤਿ ਭਾਵੁਕਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖੀ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਆਦਤ ਇਹ ਤਾਂ ਰਹੇਗੀ ਹੀ ਪਰ ਮਮਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਨਮੀ ਬੱਚੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਹੀ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਭੰਵਰ ਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਦਾਸ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਹੈ “ਰੋਕ ਬਣੋ ਰੋਕ” ਹਾਂ! ਬਚਪਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸਮਰਥ ਬੱਚੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਊਰਜਾ ਆਉਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹਾਸੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ “ਨੰਨੀ ਛਾਂ” ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਹੁਣ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮਾਂ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਤੇ ਮਮਤਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਛਾਵਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਇਨਸਾਨ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਇੰਨੀ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਕਿੱਥੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਮਮਤਾ, ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਇੱਕ ਨੰਨੀ ਛਾਂ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰਾਹਤ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਕਾਮ ਵੀ।

— [01] —

9815901154

ਲੋੜ ਹੈ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ ਲਈ

ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਜੋਰਦਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਹਰ ਪਿੰਡ, ਕਸਬਾ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ ਬਣਾਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਮੂਹ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਕਰਕੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੂਝਵਾਨ/ਬੁਧੀਵਾਨ ਪਾਠਕ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਫੋਨ ਜਾਂ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਸੰਦਲੀ ਪੌਣਾਂ ਝੂਲਦੀਆਂ, ਜਿੱਥੇ ਨਾਰੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਆਦਰ: ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਨਾਪ

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ

ਨਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਤਿਆਗ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਮੱਲ ਖਲੋਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—

“ਓ ਇਸਤਰੀ! ਤੂੰ ਏਡੀ ਉੱਚਤਾ, ਏਡੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਕਿੱਥੋਂ ਪਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ?”

ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ, ਮਮਤਾ ਦੀਆਂ ਕਾਂਗਾਂ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ, ਤਿਆਗ ਦੇ ਅਟੁੱਟ ਪਹਾੜ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ, ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਤੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ? (ਅੱਧ-ਖਿਤਿਆ ਫੁੱਲ ਵਿੱਚੋਂ)।

ਗੱਲ ਕੀ, ਔਰਤ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਦਭੁੱਤ ਤੇ ਰਹੱਸਮਈ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ ਜੋ ਆਦਿ-ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ, ਬਲਦ ਦਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਦਲ ਕੇ ਔਰਤ ਦਿਆਂ ਮੋਢਿਆਂ ‘ਤੇ ਆ ਟਿਕੀ ਹੋਵੇ! ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ, ਮਰਦ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਰਨ ਤੱਕ ਹਰ ਕੰਮ ਲਈ ਔਰਤ ‘ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਮਾਂ, ਕਦੇ ਭੈਣ ਤੇ ਕਦੇ ਪਤਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਔਰਤ, ਮਰਦ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਸੋਗਾਤ ਹੈ।

ਸੋ, ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਫੁੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕਦੇ ਏਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਾਰ ਅਵੱਸ਼ ਹੈ।— ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ।

ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ, “ਵਜ੍ਹਦੇ ਜ਼ਨ ਸੇ ਹੈ ਤਸਵੀਰ ਕਾਇਨਾਤ ਮੇਂ ਰੰਗ”—ਇਕਬਾਲ।

ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਔਰਤ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਸਥਾਨ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ

ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਇਸ ਵੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾ ਜਾਗੇ। ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਔਰਤ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, “ਮਾਨਾਬਦੋਸ਼” ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੀ ਹੈ:—

ਗੁਨਾਹਿ ਅੱਵਲ- ਔਰਤ ਹੋਣਾ,

ਗੁਨਾਹਿ ਦੇਮ- ਇਕੱਲੀ ਔਰਤ,

ਗੁਨਾਹਿ ਸੋਮ- ਇੱਕਲੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਆਪ ਕਮਾਂਦੀ ਔਰਤ,

ਗੁਨਾਹਿ ਅਜ਼ੀਮ-ਤਰੀਨ- ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਆਪ ਕਮਾਂਦੀ, ਜ਼ਹੀਨ,

ਖੁਦਦਾਰ, ਇਕਲੀ ਔਰਤ, ਇਸ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ।

ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਮਰਦ ਦੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸੋਚ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਥ-ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਔਰਤ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਭੰਡਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਔਰਤ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੋਹਰੀ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਰਚਿਤ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਔਰਤ ਲਈ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਗੱਦਲ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਤਰੀ ‘ਤੇ ਏਨਾ ਭਾਰ ਪਾ ਦਿਓ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਨਾ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ, ਬੱਚੇ ਜੰਮਣਾ, ਕੱਪੜੇ ਧੋਣਾ, ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਣਾ, ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣਾ ਆਦਿ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਨੁੱਖ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਖੂਬ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪਤਨੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ-ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਵਿਧਵਾ ਲਈ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਾਏ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਕਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਨਾ ਲਵੇ।

ਜਾਹਿਰ ਹੈ, ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਲਈ ਦੋ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਮਲਾਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ, ਦੋ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਇਮਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਤ ਔਰਤ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮਰਦ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਗੱਲ ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਗਈ ਕਿ “ਜ਼ਰ, ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ” ਨੂੰ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਗੱਲ ਕੀ, ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਰਜਿੰਦ ਵਸਤੂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਬੱਸ ਭੋਗਣ ਦੀ ਇਕ ਵਸਤੂ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਈ ਉੱਚੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਘਟੀਆ ਸੋਚ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਵੇਸਲੇ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੁਣ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਗੁੰਝਾਂ ‘ਚੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਹਵਾਲੇ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਹੁ ਚਰਚਿਤ ਲੇਖਕਾ ਅਤੇ ਲੱਜਾ ਪੁਸਤੱਕ ਦੀ ਰਚਿਤਾ, ਤਸਲੀਮਾ ਨਸਰੀਨ ਨੇ ਤਾਂ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹਵਾਲੇ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੋ ਨੀਤੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਮਰਦ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਇਹ ਢਕੋਂਸਲਾ ਘੜ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਮਰਦ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਤਨੀਆਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਵੀਂ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚਲੋ! ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਵੀਂ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਕ ਮਰਦ ਦਾ ਸਾਥ ਲੋਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਰਦ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਟੱਕਰ ਜਾਵੇ।

ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਨਾਰੀ ਦੀ ਇਹ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ! ਇਸਤਰੀ ਕਾਮ-ਵੇਗ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਝਿਜਕਦੀ ਹੈ, ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਨਾਰੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਲਈ ਥਾਂ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੱਸਣ ‘ਤੇ ਵੀ ਜੰਦਰੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਰੋਣ ‘ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਆਇਦ ਹਨ (ਜੇ ਉਹ ਰੋਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਲਿੰਤਰ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਔਰਤ ਦੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਲਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ॥ ਔਰਤ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਸਬੰਧੀ ਦਲੀਲ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਔਰਤ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹਰੇਕ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਔਰਤ ਚਾਹੇ ਕੰਮਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਘਰੇਲੂ ਤਸ਼ੱਦਦ ਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ।

ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿੰਗ-ਵਲ ਕੱਢਣ ਲਈ ਡੰਡੋਚਕਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਇਕ ਲੋਕ ਗੀਤ ਦੀ ਜੁਥਾਨੀ ਇਉਂ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੈ:-
“ਕਰਦੂ ਗਜ ਵਰਗੀ, ਜੇ ਮੁੜਕੇ ਬਰਾਬਰ ਬੋਲੀ”।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਵਾਨ ਵਿਧਵਾ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਧਵਾ ਨੂੰ ਕਟੀ ਪਤੰਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਡੋਰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਕਈ ਮਰਦ ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪਤੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਨੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇੱਕਲੀ ਰਹਿ ਕੇ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਸਾਂਭਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਰਦ, ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਚਾਲਾਕ, ਮੱਕਾਰ ਤੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਜੇ ਪਤਨੀ ਕਿਸੇ ਗੰਭੀਰ ਰੋਗ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੇਵ ਕਈ ਵਾਰ ਐਡਵਾਂਸ ਬੁਕਿੰਗ ਵੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ)।

ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਔਰਤ ਲਈ ਪੈਰ-ਪੈਰ ‘ਤੇ ਰੋਣ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਲਿਆਈ ਹੋਵੇ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਹ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਹਨ:-

ਇਕ ਕੈਦ ‘ਚੋਂ ਦੂਜੀ ਕੈਦ ‘ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ,
ਕੀ ਖੋਟਿਆ ਵਟਣਾ ਮਲਕੇ, ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਕੇ?

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਰ ਧੀ ਦਾ ਮਸਤਕ ਖੋਟਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮੱਦਭਾਗੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਔਰਤ, ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟਿੱਸ ਟਿੱਸ ਕਰਦੇ ਢੋੜੇ ਵਾਂਗੂੰ ਬੋਰ

ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ

“ਜਿਵੇਂ ਕਬੂਤਰ ਤੀਰ ਖਾ ਕੇ ਜਖਮਾਂ ਨੂੰ ਖੰਭਾਂ ਹੇਠ ਛਿਪਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਦਰਦ ਛੁਪਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। - ਵਿਆਸ”।

ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਸੱਚ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰੀਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ:-

ਨਾਰੀ ਨਾਮ ਇਕ ਐਸੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਹੈ,

ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਖਮ ‘ਚ ਪੀੜ ਹੈ ਘੁਲੀ ਰਹਿੰਦੀ-

ਸਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਸਵੈਮਾਨੀ ਮਰਦ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅਰਧਾਂਗਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਰਦ ਵੱਲੋਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਅੱਧ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ।

ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਜ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਿਕ ਲਲਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਤੜਪਦੀ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਦਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੇ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬੰਦੀ ਬਣਾਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਔਰਤ ਨੂੰ ਬੇਵਫ਼ਾ, ਝੂਠੀ ਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਓ, ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸੱਚੇ ਸੁਚੇ ਹੋ।

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਤੋਂ ਉਤਰਕੇ ਔਰਤ ਦੇ ਦੇਣਦਾਰ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਊਣਯੋਗ ਬਣਾਇਆ- ਮਿ. ਸੇਟਲੇਵੇ।

ਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੱਬ ਦਿਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਔਰਤ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਖ਼ੈਰ!

ਜੀਵਨ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕਾਮਯਾਬ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਔਰਤ ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤ, ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਇਕ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦ ਦਾ ਨਾਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਪਤੀ

ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਦਰੀ ਥਿਊਡਰ ਹੇਣਬਰਗ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਕਾਬਿਲ-ਏ-ਗ਼ੌਰ ਹੈ:- ਇਕ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਅਜ਼ੀਮ ਹੈ। ਤਾਹੀਓਂ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਤੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਔਰਤ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹਰ ਵਰਤਾਰੇ ਲਈ ਮਰਦ ਨੂੰ ਭੰਡਣਾ ਤੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਪੀੜਤ ਸਾਬਤ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਔਰਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਸਭ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ, ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਇਹ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕੇ ਕਿ ਔਰਤ ਹੀ ਔਰਤ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਉਹ ਸਮਾਜ ਹੀ ਸਭਿਆ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੰ. ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ “ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਉਸ ਕੌਮ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਹੀ ਨਾਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ।”

ਅਰਸਤੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਅਤੇ ਗ਼ਿਰਾਵਟ ‘ਤੇ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਅਤੇ ਗ਼ਿਰਾਵਟ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ! ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਨੁੱਖੀ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਘਰ ਜਾਂ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਘਰ ‘ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੁਖੀ ਹਨ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਫਲਦਾ। ਉਹ ਘਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਜਿੱਥੇ ਨਾਰੀ ਦਾ ਉਚ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ:-

“ਸੰਦਲੀ ਪੌਣਾਂ ਝੁਲਦੀਆਂ,
ਜਿੱਥੇ ਨਾਰੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ।” (ਬੀ.ਐਸ.ਬੀਰ)

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਟੋਪ ਵਾਲਾ

ਸ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ 28-09-1907 ਤੋਂ 23-03-1931 ਤੱਕ ਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਨਿਹਰੀ ਯੁੱਗ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਵਧਾਈ ਭੇਜੀ ਜਿਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰ ਬੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਦੇ ਅੰਕ 17-04-1928 ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਲਿਖਿਆ:

*"ਸਵਰਾਜ ਕਾ ਜੋ ਰਾਜ ਹੋ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਮੇ,
ਹੋਗਾ ਤੁਮਾਰੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਝੰਡਾ ਅਕਾਲੀਓ।
ਭਾਰਤ ਕੇ ਹਮ ਕਪੂਤ ਹੈਂ ਔਰ ਆਪ ਹੋ ਸਪੂਤ,
ਘਰ ਘਰ ਮੇਂ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ ਯਹੀ ਚਰਚਾ ਅਕਾਲੀਓ।"*

ਬੇਸ਼ੱਕ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਇਸੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅੰਗ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦਾ ਦੁਸਮਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਦੇ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਿਸਟਰ ਡੀ. ਪੈਟਰੀ ਨੇ 11-08-1911 ਨੂੰ ਇਕ ਖੁਫੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਜੋ 'ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ 1900-1911' ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਖੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਾਂਭੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੈਰਾ 63 ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸ਼ਤਰੂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਜਾਤਪਾਤ, ਜੋ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੱਤ ਦੀ ਅਧਾਰਸ਼ਿਲਾ ਹੈ, ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਸਫਲ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਰੋਕਦੇ ਹਨ।

ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੀਲੇ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਵਰਤ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦੀਵ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਨੇ ਬੁੱਧ ਮੱਤ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਫਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ"। (ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ 69)

ਡਾ.ਬੀ.ਆਰ.ਅੰਬੇਦਕਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਰਹਿ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਏ, ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਉਹ ਹੋਰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਨਾ ਕਰੇ"। ਇਸ ਲਈ ਡਾ.ਅੰਬੇਦਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪ ਵੀ ਅੱਛੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਸਹੇਲੀ ਬਣਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਗਰਟ ਨੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਤੀਆਂ, ਕੇਸ ਕਟਾਏ, ਗੱਲ ਕੀ ਕਿ ਇਹਨੇ ਚਾਰੇ ਬਜ਼ਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਸ਼ਰੇਆਮ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਪੱਕੀ ਸਹੇਲੀ ਬਣਾਇਆ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵੀ ਇੰਨੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਕਿ ਇਹ ਦੋਨੋਂ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ 86 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗੀ ਅਤੇ 86 ਹੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। 1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ (ਅੱਜ ਆਖਾਂ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ...) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। 1984 ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਇਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲ ਕੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਏ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹਦੀ ਕਲਮ ਵਾਕਰੀਬਨ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਚੁੱਪ ਦਾ ਇਨਾਮ ਇਹਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਰੋਲਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਵਿਖੇ ਇਹਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਚੇਅਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਇਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾਖੇਜ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 28-09-1907 ਨੂੰ ਬੰਗੇ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 105 ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਸ: ਅਰਜਣ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਵੈਦ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਸ: ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਵਿਦਿਆਵਤੀ ਜੀ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਦਾ ਨਾਮ ਸ. ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਕਿ 11 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਚਾਰ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਸ. ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਭੈਣਾਂ, ਬੀਬੀ ਅਮਰ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਸੁਮਿੱਤਰਾ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਕੁੰਤਲਾ ਕੌਰ ਜੀ ਸਨ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਾਚਾ ਸ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ ਜੋ ਕਿ 'ਪੱਗਤੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾ' ਲਹਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਸੰਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਗਾਣਾ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ: - "ਮੇਰਾ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸੰਤੀ ਚੋਲਾ"। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਸੰਤੀ ਪੱਗ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ। 18 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਦਰਸ਼ਨੀ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੱਦ 6 ਫੁੱਟ ਲੰਬਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਗੱਤਕਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਤੇ ਉਹ ਗੱਤਕੇ ਦੇ ਅੱਛੇ ਖਿਡਾਰੀ ਸਨ। ਦਸ ਨੰਬਰ ਦੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਬੂਟ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਬੂਟਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰ: 14 ਤੇ ਛੋਟੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

1922 ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਸ: ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਲਾਇਲਪੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਕੇ ਦਾ ਹਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਕੈਲੰਡਰ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਆਏ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਰੋਸ ਵੱਜੋਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵੀ ਸਿੱਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮਾਰਚ 1924 ਵਿਚ ਜੈਤੋ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੱਥੇ ਜੈਤੋ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੱਕ ਨਾ ਪਿਲਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਚੈਲੰਜ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 13ਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬੰਗੇ ਲਿਆਏ, ਪੁਲਿਸ ਦੀ

ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਲੰਗਰ ਛਕਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਮਾਦਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੋਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਮਦਦ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਜਾਂ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਲਟ ਫੜਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਸਨ।

ਇਸ ਕੰਮ ਨੇ ਜੱਥੇ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਤਾਂ ਵਧਾਇਆ ਹੀ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵੀ ਵੱਧੇ। ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਰਾਸੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਰੋਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਹੌਸਲੇ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਰੂਹਪੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਹਪੋਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਰਲਗੱਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੋਟੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਜਰਬੇ' ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ ਹੈ: 'ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਰਵਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਿਡੰਬਣਾ ਹੈ' ਅਤੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਮਕਸਦ ਹੈ ਸੱਪ ਵੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸੋਟਾ ਵੀ ਬੱਚ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਤੋਂ ਮਿਲੀ, ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਫਿਰ ਵੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਮੇਰੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਧੁੱਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਐਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਨੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਏ. ਐਸ. ਵੈਦਯ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਫ਼ਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਤਰ ਮਿਲਿਆ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਲਈ ਝੰਝੋੜਿਆ। ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਅਗਰ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਹੁ ਬ-ਹੂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੰਦੇ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੈ ਪਰ ਨਈਅਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਜਾਂ ਉਹਦੇ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੋਈ ਵੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਮੇਰੀ ਇਹ ਸੋਚ ਹੈ ਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਾਇਲਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਗੁਪਤ ਤਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਲੁਕਾਏ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾਉਣ ਤੇ ਤੁਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਉਭਾਰ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੇਲ ਵਿਚ ਹੀ ਚਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ—'ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ', 'ਸਮਾਜਵਾਦ ਦਾ ਆਦਰਸ਼', 'ਆਤਮਕਥਾ' ਤੇ 'ਮੌਤ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ' ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਖਰੜੇ ਜੋ ਜੇਲ ਵਿਚੋਂ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਪੁਰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਨ, ਚਾਲੀਵਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਮਾਰੀ ਲਜਿਆਵਤੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹਾਂਵਿਦਿਆਲਯ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣੀ।

ਲਜਿਆਵਤੀ ਨੇ ਜੋ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਲਜਿਆਵਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਗਸਤ 1947 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਸੱਭ ਖਰੜੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ"।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਾਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣੀ ਮਿੱਥੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ.ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਕ ਉੱਘੇ ਤ੍ਰੈਮਾਸਕ ਪੱਤਰ 'ਹੁਣ' ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀਆਂ

ਖਬਰਾਂ ਨਹਿਰੂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੂੰ ਝਿੜਕ ਪਾਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਕੈਰੋਂ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਨਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਗਿਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਲਿਟਰੇਚਰ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਈ ਟਰੰਕ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸਨ।

ਅਪ੍ਰੈਲ 1962 ਵਿਚ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਬੀਮਾਰ ਪੈ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਦੀ ਧੀ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਇਸ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ। ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਸੂਹ ਮਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਡਰੋਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਥਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਵੰਤ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਗਿਆਨ ਭਵਨ' ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਈ। ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਧਾੜ ਭੇਜ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉਠਾ ਲਏ।

ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੌਮੀ ਸਰਮਾਇਆ ਕਿੱਥੇ ਹੈ"। ਇਹ ਹੈ ਨਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ! ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਅਮ ਵਰਮਾ ਜੀ ਨੇ 'ਸ਼ਹੀਦੇ ਆਜ਼ਮ ਦੀ ਜੇਲ ਡਾਇਰੀ' ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਸੰਸਦ ਮਾਰਗੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੱਸ ਚਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਤੱਕ ਨੂੰ ਦਫਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਪਰ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਸੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ"।

ਆਉ ਜ਼ਰਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਕਿ ਕਿਉਂ ਇਹਨਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ ਜਾਂ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਲਦੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ 1919 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ। ਭਾਰਤੀ ਝੰਡੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਹਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸ਼ੋਕ ਚੱਕਰ

ਬੋਧੀਆਂ ਦਾ। ਸਤੰਬਰ 1928 ਵਿਚ ਮਿਸਟਰ ਸਾਈਮਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਿਆਇਆ।

8 ਅਪ੍ਰੈਲ 1929 ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀ.ਕੇ. ਦੱਤ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੰਬ ਸੁਟਿਆ। ਇਸ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਹ ਨੌਜੁਆਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਵੀ ਸੁੱਟੀਆਂ, ਜਿਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, "ਬੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਨ ਲਈ ਗਰਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ"। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੱਤ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਜੇਲ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਤੇ ਲੈਨਿਨਵਾਦ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ 21 ਸਾਲਾ ਨੌਜੁਆਨ ਤੇ ਪੈਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਘੱਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਗਾਇਤਰੀ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ- 'ਮੈਂ ਨਾਸਤਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ' ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਖਰੜਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਸ: ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਅਨੁਸਾਰ, "ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਰੱਬ! ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਹ ਨੀਰੋ ਹੈ। ਉਹ ਚੰਗੇਜ਼ ਹੈ। ਰੱਬ ਮੁਰਦਾਬਾਦ"। ਕੁਲਦੀਪ ਨਦੀਅਰ ਨੇ 'ਰੱਬ ਮੁਰਦਾਬਾਦ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ।

ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ 'ਮੈਂ ਨਾਸਤਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ' ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਬਾਹਰ ਜਾ ਬੈਠੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਬੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਕਸਦ ਸਾਫ਼ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ 16-05-1930 ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦੇ ਮੋਢੀ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਗਪੁਰ ਜੇਲ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ

ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਸਨ। ਲੋਕ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਉਸ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਕੇਸ ਕੱਟੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਿਰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ। ਜੇਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, "ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਗੇ ਮੈਂ ਮੰਨਾਂਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜ਼ਰੂਰ"। ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਅਨੁਸਾਰ, "ਮੈਂ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਾਉਣ ਦਾ ਕਾਇਲ ਹਾਂ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਬੰਦ(ਕੇਸ) ਕਟਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਪੇਟ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਲਈ, ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਗਰਦਨ ਵੀ ਕਟਵਾਵਾਂਗਾ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀ ਤੇ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਦਾ ਗਿਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਰਹੇਗਾ"।

ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਬਾ ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 09 ਸਤੰਬਰ 1933 ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਨਦੀਅਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਬਾਬਾ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਅਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਲੱਗਪਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਟਕਰਾਅ-ਚੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੈਦ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰਵਾ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ" ਬੈਰ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਰੋਗੇ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਵਰਜਤ ਸੀ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ 4 ਅਕਤੂਬਰ 1930 ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਦਿਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਬਾਹਰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸੁਆਗਤੀ ਜੱਥੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਇਕੱਠ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਕਾਫੀ ਲੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਅਫਵਾਹ ਵੀ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ।

ਹਨੇਰੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਰਿਹਾ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਮੌਕਾ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਨ ਸਿੰਘ ਸੱਜਣ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਵੱਸ ਦੱਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ 11 ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 23-03-1931 ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੁੱਪ ਚੁੱਪੀ ਤੇ ਹੀ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਖਰੀ ਇੱਛਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣਾ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਯੋਧਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟਵਾਣਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਟੁੱਕੜੇ ਟੁੱਕੜੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਅੱਧਜਲੇ ਕਰਕੇ, ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬੜੀ ਹੀ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੁੱਕੜੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅੱਧਜਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੂਤ 24 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਬੀਬੀ ਅਮਰ ਕੌਰ ਭੈਣ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੂਨ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਰੋਤੇ, ਰੇਤ ਅਤੇ ਤੇਜਧਾਰ ਦੀ ਕਟੀ ਅੱਧਜਲੀ ਹੱਡੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਜ ਕੱਲ ਖੱਟਕੜ ਕਲਾਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਘਰ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ"।

ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਰਹੇ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕੱਟਵਾਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ, ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪੁਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੈ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਸ: ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਟੋਪ ਵਾਲਾ ਦਿਖਾਉਣ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਸੱਭ ਹਿੰਦੂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਹੀ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ, ਨਸ਼ੇ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣੇ, ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਬਣੇ। 23 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਸਿੱਖ ਰੀਤੀ ਨਾਲ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਦਾ ਸਨਾਤਨੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ

ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਕਸੂਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੇ ਪੰਡਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁਆਈ ਗਈ। 23 ਸਾਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੌਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਸਰਾਸਰ ਗਲਤ ਹੈ।

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਉਮਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਹੀਨ ਬਣਦੀ। ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੱਕੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਸੰਤੀ ਦਸਤਾਰ ਵੀ ਸਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। 'ਮੇਰਾ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸੰਤੀ ਚੋਲਾ' ਨਾਮਕ ਗੀਤ ਵੀ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਜਰਬੇ ਅਨੁਬੰਧ-2 ਦਾ ਆਖਰੀ ਪੈਰਾ(ਪੰਨਾ 183) ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਵਜੋਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ:

ਜਿੱਤ ਜਾਂ ਮੌਤ

ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੁਕਰਮ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਮਿੱਥ ਕੇ ਕੀਤੇ ਭੈੜੇ ਰਾਜ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਲਹੂ ਨਿਚੋੜ ਲਿਆ। ਇਕ ਕੌਮ ਤੇ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਸਾਡੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੀ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਥੋਂ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਈਏ। ਅਸੀਂ ਕੌਮੀ ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਦਲਾ ਜ਼ਾਲਮ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਬੁਜ਼ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਖਾਤਰ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਨਾ ਤਾਂ ਤਰਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਤਰਸ ਕਰਨਾ ਦੀ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਮੌਤ। ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ! ਪ੍ਰੈਜੀਡੈਂਟ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ

ਅੱਜ ਕੱਲ ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਬਦਲਾਅ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ ਵਿਚ 'ਕਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼' ਅਤੇ ਥਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿੱਤ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੈ।

— ੨੨ —

9914701469

ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਪਿੰਡ ਭੱਕੂਮਾਜਰਾ (ਰੋਪੜ) ਵਲੋਂ

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

**26ਵਾਂ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ
ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ।**

ਹਰਕਿਰਨ ਸਿੰਘ

ਮਿਤੀ 20 ਫਰਵਰੀ 2011 ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਭੱਕੂਮਾਜਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 26ਵਾਂ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। 1985 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਾਹੁਣਯੋਗ ਵਡੇਰਾ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ 26ਵੇਂ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਉਸ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣੇਗਾ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਬੁਲੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅਤੀ ਮਾਣਮੱਤੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ ਪੰਥ ਰਤਨ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਤਕੱਤਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਾਰਜ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰ ਗਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਵੀ 110 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਇਸੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਠੀਕ 9 ਵਜੇ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੀਤਾ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਸਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਚਲਿਆ।

ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਜੂਰੀ ਰਾਗੀ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪ੍ਰੋ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਨੇ ਰਸਭਿੰਨੇ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਸਾਂਝਾ ਹਸਪਤਾਲ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਰੋਪੜ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦਾ ਫਰੀ ਚੈਕ ਅਪ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਚੌਂਤਾ ਕਲਾਂ, ਗੁ. ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੋਲਖੀਆਂ, ਗੁ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਰੋਪੜ, ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ ਸੁਖਰਾਮਪੁਰ ਟੱਪਰੀਆਂ, ਭਾਈ ਮੰਝ ਸੇਵਾ ਦਲ ਰੋਪੜ, ਸ਼ਾਨ ਸਾਊਂਡ ਰੋਪੜ, ਸਰਦਾਰ ਟੈਂਟ ਹਾਊਸ ਰੋਪੜ ਨੇ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਟੁੱਟ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ।

ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਪਿੰਡ ਭੱਕੂ ਮਾਜਰਾ ਦਾ ਧਨਵਾਦਿ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

— 101 —

ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਸਚੁ ਸਚੋ ਸਚੁ ਲਹਿਆ

ਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਨ ਦਾ ਜੋ ਮਾਰਗ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸੀ “ਸੱਚ” ਦਾ (ਗੁਣਾਂ ਦਾ)। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਐ ਜੀਵ! ਪ੍ਰਭੂ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰ, ਗੁਣਾਂ ਬਗੈਰ ਭਗਤੀ ਕੈਸੀ -

“ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥” (ਅੰਗ-4),

ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਬਗੈਰ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ,

“ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ ਕਿਉ ਮੇਲਾ ਹੋਈ ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਗੰਠੀਐ ਮੇਲੇਗਾ ਸੋਈ ॥” (ਅੰਗ 729)

ਸੁ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਨ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ “ਅਵਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਹੈ” ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਖਾਣ ਹੈ:- ITS A JOURNEY FROM IMPERFECTION TO PERFECTION.

ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਰਨ ਹਨ, ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਅਵਗੁਣ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੀਵ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਵੀ ਗੁਣ ਨਹੀਂ,

ਹਮ ਅਵਗੁਣਿ ਭਰੇ ਏਕੁ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛਾਡਿ ਬਿਧੈ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ॥ (ਅੰਗ 1406);

ਸਭਿ ਅਵਗਣ ਮੈ ਗੁਣੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥

ਕਿਉ ਕਰਿ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਈ ॥ (ਅੰਗ 750)।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਬੰਦਾ ਉਸ ਵਰਗਾ ਬਣਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ,

“ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ ॥

ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਹਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥” (ਅੰਗ- 20)

ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰ (ਮਨ) ਕੱਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਟੁਰੀ ਜਾ, ਮਨ ਕੱਟਣ ਦਾ ਮਤਲੱਬ ਹੈ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਛੱਡਣੀ, ਤੇ ਹਉਮੈ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੀ ਜਨਨੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ, “ਜਿਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ” (ਤੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੱਯੇ) ॥ ਹੁਣ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ

“ਤੇਰੇ ਕਵਨ ਕਵਨ ਗੁਣ ਕਹਿ ਕਹਿ ਗਾਵਾ

ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ”

ਸੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣਾ। ਜੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਿਰਫ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ,

“ਗਲੀ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ (ਅੰਗ 730)”

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ (ਮਾਇਆ) ਝੂਠ ਹੈ, ਜੋ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸੱਚ ਹੈ-

“ਵ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਮਿਥੇਨਾ ॥ (ਅੰਗ- 1083)”

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਮਨ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਅੰਦਰਲੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ। ਜਦ ਕਿ ਸੱਚ ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਵੇਲੇ, ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਮਨ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਅੱਗੇ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੱਚ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਸੱਚ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ:- “ਜੇ ਚੀਨੀ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਅਟਲ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਉਸ ਚੀਨੀ ਨੂੰ ਰੇਤ ਚੋਂ ਅਲਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਚੀਨੀ ਇਹ ਕੰਮ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਰੇਤ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਹਾਥੀ ਹਉਮੈ ਹੈ ਤੇ ਚੀਨੀ ਉਹ ਜੀਵ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।”

ਹਰਿ ਭਇਓ ਖਾਂਡੁ ਰੇਤੁ ਮਹਿ ਬਿਖਰਿਓ -

ਹਸਤੀ ਚੁਨਿਓ ਨ ਜਾਈ ॥

ਕਹਿ ਕਮੀਰ ਕੁਲ ਜਾਤਿ ਪਾਂਤਿ ਤਜਿ

ਚੀਟੀ ਹੋਇ ਚੁਨਿ ਖਾਈ ॥ (ਅੰਗ 972)

ਸੋ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਈ ਕਿ ਬਗੈਰ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਮਿਟੇ (ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣੇ ਬਗੈਰ, ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਮਰੇ ਬਗੈਰ) ਕੋਈ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ‘ਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ (ਸੱਚ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ-

ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਨਦਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ
॥.....॥

ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਆ ਸਚੁ ਪਾਇਆ

ਜਿਨ੍ਹੀ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ॥

ਜਿਨਿ ਸਚੇ ਸਚੁ ਬੁਝਾਇਆ ॥ (ਅੰਗ- 465)

ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਅੱਗੇ ਨਿਵਦਾ ਹੈ (ਸਤਿਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ) ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ (ਸੱਚ ਦੀ ਸੋਝੀ) ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅੰਦਰ ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ 'ਚੋਂ' ਸੋਚ ਨੂੰ ਪਕੜ-ਪਕੜ ਕੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-

“ਸੰਤ ਚਰਨ ਧਰਉ ਮਾਥੈ

ਚਾਂਦਨਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੋਇ ਅੰਧੇਰੈ ॥” (ਅੰਗ- 1301);

ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਊਪਰਿ

ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਝੁਝਾਯਾ ॥

ਮਹਾ ਉਦਿਆਨ ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ

ਜਿਨਿ ਸੀਧਾ ਮਾਰਗੁ ਦਿਖਾਯਾ ॥ ਅੰਗ 672।

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੇਠਲੇ ਸ਼ਬਦ “ਨਾਮੈ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਏ” ਅੰਦਰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ ਸੱਚ ਦੀ, ਸੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਗਇਆ, ਸੱਚ ਨਾਲ ਲਿਵ ਜੁੜ ਗਈ, ਮਨ ਨੂੰ ਅਡੋਲਤਾ ਸਹਿਜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ, ਸੁ ਜੀਵਨ ਅਨੰਦਮਈ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ 3

ਨਾਮੈ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਏ ॥

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਬਿਨੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਏ ॥

ਕਉਭੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਚੀਨਸਿ ਨਾਹੀ ਆਏ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਤਾ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ ॥ 1 ॥

ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਅਪਣੇ ਵਿਟਹੁ ਜਿਨਿ ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥

ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ ਆਤਮੁ ਪਰਗਾਸਿਆ

ਸਹਜੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ। ਰਹਾਉ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ॥

ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ ਬਿਖੁ ਖਟੇ ਸੰਸਾਰੇ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅਤਿ ਪਿਆਰੇ ॥ 2 ॥

ਸੋਈ ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਚਾਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ ॥

ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸਿਫਤਿ ਹੈ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥

ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਏ ॥

ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਕਰਮੁ ਹੈ ਸਾਚਾ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ 3 ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਘਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਟੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਾਏ ॥

ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਸਾਚੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥

ਮਨਮੁਖੁ ਸਦ ਹੀ ਕੂੜੇ ਬੋਲੈ ਬਿਖੁ ਬੀਜੈ ਬਿਖੁ ਖਾਏ ॥

ਜਮਕਾਲਿ ਬਾਧਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦਾਧਾ

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਵਣੁ ਛਡਾਏ ॥ 4 ॥

ਸਚਾ ਤੀਰਥੁ ਜਿਤੁ ਸਤੰ ਸਰਿ ਨਾਵਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ॥

ਅਠਸਹਿ ਤੀਰਥੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਏ

ਤਿਤੁ ਨਾਤੈ ਮਲੁ ਜਾਏ ॥

ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚਾ ਹੈ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨ ਲਾਏ ॥

ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਚੀ ਸਾਲਾਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ॥ 5 ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ

ਦੁਰਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥

ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਏ ॥

ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਸਹਜੇ ਚਾਖੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਾਤਾ ਸਹਜੇ ਮਾਤਾ

ਸਹਜੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਏ ॥ 6 ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥

ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈ ਸਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥

ਏਕੋ ਸਚਾ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਫਿਰਲਾ ਕੋ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਤਾ ਬਖਸੇ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਸਵਾਰੇ ॥ 7 ॥

ਸਭੇ ਸਚੁ ਸਚੁ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ॥

ਜੰਮਣ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੇ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥

ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਾਏ ਜੋ ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਦਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ

ਜਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ 8 ॥

(ਅੰਗ- 753)

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

1. ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਸੱਚ:-

ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ ਬਗੈਰ, ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਆਪਾ ਮਿਟਾਏ

ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ (ਪ੍ਰਭੂ/ਸੱਚ) ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜੀਵ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾਮ ਰਸ ਮਹਾਰਸ ਹੈ। ਇਸ ਰਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਜੀਵ ਹੋਰਨਾਂ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫੱਸਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਜਾਣੇ ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਹੀਰੇ ਵਰਗਾ ਜਨਮ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪਣੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਹੀ ਜੀਵ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ (ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼/ਨਾਮ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅੱਗੇ ਮਨ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸਦੀ “ਹਉਮੈ” ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ।

ਸੋ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ “ਮੈਂ” ਨਾ ਰਹਵਾਂ, ਮੈਂ ਨਾ ਹੋਵਾਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ। ਇਸੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਦਨਾ ਜੀ ਇੰਝ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ—

“ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੇਰਾ॥ਅੰਗ 858,

ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਜੀਵਨ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਐਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਛ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਦੀਵੀ ਸੁੱਖ ਮਾਣਦਾ ਹੈ—

“ਅਬ ਤਬ ਜਬ ਕਬ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥

ਹਮ ਤੁਅ ਪਰਸਾਦਿ ਸੁਖੀ ਸਦ ਹੀ ॥”- ਅੰਗ 969

2. ਗੁਰਮੁੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਚ:-

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਗੁਰਮੁੱਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਂਦਿਆਂ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਮੁੱਖ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੜ੍ਹਦਾ/ਸੁਣਦਾ/ਗਾਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੁਝਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰਲੇ ਸਾਚ ਨੂੰ, ਉਸਨੂੰ ਘੋਖਦਾ ਹੈ ਮਨ ਅੰਦਰ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੇ ਅਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਗਿਆਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੱਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਮੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰਲੀ ਜੰਗ ਦੁਆਰਾ ਔਗੁਣ ਕੱਢ ਕੇ ਅਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸੀਗਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲਈ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ

ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ (ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ) ਬਣਦਾ ਹੈ- ਕਈ ਉਸਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈ ਕੇ ਅਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੁਆਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਮਾਯਾਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ (ਸਿਵਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ / ਸਿਵਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ) ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦਾ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਹਠ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ।

3. ਮਨਮੁੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਝੂਠ:-

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਮੁੱਖ ਅੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਪਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਉਹ ਕੁਝ ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਖ ਜਮਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਤੇ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਅਰਥਾਤ ਬਾਣੀ/ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼) ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਭ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਜਾਇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲਗਣ ਦੇ। ਮਨਮੁੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਕੂੜ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਬਿਖ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਬਿਖ ਖਟਦਾ ਹੈ, ਬਿਖ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਲ ਉਹ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ) ਐਸੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ—

“ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੂਰਹਿ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ॥”-

ਅੰਗ 1371;

“ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਾ ਨਾਲੇ ਤੁਟੀ ਭਲੀ ਜਿਨ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਿਆਰੁ॥”

4. ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਦਾ (ਸੇਵਾ ਦਾ) ਸੱਚ:-

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹੀ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦਾ ਹਰ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਣਾ ਐਸੇ ਸੇਵਕ ਦੀ

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਅੱਗੇ ਉਹ ਅਪਣੀ “ਮੈਂ” ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ- ਇਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਸੁਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ-

“ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ
ਸਭਿ ਸੁਣਿਅਹੁ ਲੋਕ ਸਬਾਇਆ ॥”- ਅੰਗ 465।

ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੱਚ (ਹੁਕਮ ਬਨਣਾ) ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ-

“ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ ॥”
ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ॥”- ਅੰਗ 292 ਅਤੇ
“ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥”
ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥”- ਅੰਗ 286 ॥

ਐਸਾ ਸੇਵਕ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਬਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਦੇ ਅਡੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਜਿਤਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)-

“ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ
ਮੰਦੇ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਪਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ
ਦੁਨੀਆ ਤੋਤੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ ॥
ਤੂੰ ਬਖਸੀਸੀ ਅਗਲਾ ਨਿਤ ਦੇਵਹਿ ਚੜਹਿ ਸਵਾਇਆ ॥
ਵਡਿਆਈ ਵਡਾ ਪਾਇਆ ॥”- ਅੰਗ 466
ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

5. ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਸੱਚ:-

ਗੁਰਮੁੱਖ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸ਼ਬਦ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਣਾ ਹੈ-

“ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣ ਜਾਉ ਤੀਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ॥
ਤੀਰਥੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰੁ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ॥”- ਅੰਗ 687 ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਉਹ 68 ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੋਜ ਦੁਆਰਾ। ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸੱਚਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਅਪਣੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

“ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੁ
ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਵਹਿ ਆਇ ॥
ਉਨ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਉਤਰੈ
ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ॥”- ਅੰਗ 40

ਉਹ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੱਲੇ ਬੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਨ ਮੈਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ-
“ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ ਤਨਿ ਧੋਤੈ
ਮਨੁ ਹਵਾ ਨ ਹੋਇ ॥”- ਅੰਗ 558;

“ਸੂਚੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਹਨਿ ਜਿ ਪਿੰਡਾ ਧੋਇ ॥
ਸੂਚੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥”-

ਅੰਗ 472-

ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਮਨ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮਨ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਚਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਗੋਮਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਅਸਾਂ ਹੱਜ ਵੀ ਕਰ ਲਇਆ-

“ਹਜ ਹਮਾਰੀ ਗੋਮਤੀ ਤੀਰ ॥
ਜਹਾ ਬਸਹਿ ਪੀਤੰਬਰ ਪੀਰ ॥ 1 ॥
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਿਆ ਖੂਬੁ ਗਾਵਤਾ ਹੈ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਤਾ ਹੈ ॥”- ਅੰਗ 478
ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਦੇ ਤੀਰਥ ਜਾਂ ਹੱਜ ਦੇ ਨੇਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ-
“ਕਬੀਰ ਹਜ ਕਾਬੇ ਹਉ ਜਾਇ ਥਾ ਆਗੈ ਮਿਲਿਆ ਖੁਦਾਇ ॥
ਸਾਂਈ ਮੁਝ ਸਿਉ ਲਰਿ ਪਰਿਆ ਤੁਝੈ ਕਿਨ੍ਹਿ ਫੁਰਮਾਈ ਗਾਇ ॥”-
ਅੰਗ 1375

ਅਰਥਾਤ ਹੱਜ ਕਰਨ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦਾ ਮਿਲ ਪਏ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜ ਪਏ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੇਰੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਾਬੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੀ ਮੈਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤੂੰ ਆਇਆ ਹੈ?

6. ਹੁਕਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਚ:-

ਹੁਕਮੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੋ ਵੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਅਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਮੈਲ ਲਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਦੁਆਰਾ

ਉਹ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਨੋਂ ਬੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਰਤਿਆ ਜਾਂ ਕੇ ਉਹ ਸਹਿਜ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਹਰਖ-ਸੋਗ, ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ, ਖੁਸ਼ੀ-ਗਮੀ, ਜੰਮਣ-ਮਰਣ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮਨ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਲਈ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਈ ਪਿਆਰ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਾਲਕ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਆਪਾਂ ਭਾਵ ਮਿਟਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ (ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸੱਚੀ ਰਾਜ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਰੋਂ ਫਟੇਹਾਲ ਹੋਵੇ।

ਜਦੋਂ ਸੱਚ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਮਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੀਵ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਤਲਾਸ਼ਦਾ ਹੈ- ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੰਮ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੋਝੀ ਉਸਨੂੰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਧਨ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਨਾਮ (ਗੁਣਾਂ) ਦਾ ਧਨ,
ਮਕਾਨ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਨਾਮ ਦਾ ਮਕਾਨ (ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਕਾਨ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਰਹਿਣਾ ਵਸਣਾ ਹੈ,
ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨਾਲ ਮੇਲ,
ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਉਸਨੂੰ ਮਿਲੀਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇ;
ਕਿਸ ਥਾਂ ਜਾਈਏ, ਥਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਵੇ,
ਭੋਜਨ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਨਾਮ ਦਾ ਭੋਜਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਵੇਖਣ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਮਨ ਦੀ ਅੱਖ ਸਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖੇ,
ਸੁਣਨ ਦਾ ਸੱਚ- ਮਨ ਦੇ ਕੰਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ ਹੀ ਸੁਣੇ,
ਬੋਲਣ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਮਨ ਦੀ ਰਸਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਉਪਮਾ ਗਾਏ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮਨ ਜੋ ਵੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੂੜ ਹੈ),
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਰਸ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ,
ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਸੱਚ- ਮਨ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਰਹਵੇ,

ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਣਾ, ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਮਨ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰੇ (ਸਰੀਰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰੇ) ,

ਬਿਜ਼ਨਸ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਮਨ ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰੇ ਤਨ ਭਾਵੇਂ ਕਾਂਸਾ, ਤਾਂਬਾ, ਲੋਹਾ, ਸੁਪਾਰੀ, ਇਲਾਇਚੀ, ਚਾਵਲ, ਕੱਪੜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਪਾਰ ਕਰੇ,

ਬੱਚੇ ਪਾਲਨ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਮਝ ਕੇ (ਮੋਹ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ) ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਪਾਲਨੇ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਮਝਣਾ,

ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜਨਾ, ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਿਭਾਣਾ ਤੇ ਗੂੜਾ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ,

ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦਾ ਸਚ ਹੈ- ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਨ ਜੋੜਨਾ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੋਤ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ,

ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਨ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣ ਜਾਏ,

ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਮਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਗਾਏ,

ਧਰਮ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਸਮਝ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਮੰਗਣਾ,

ਇਨਸਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ- ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ.....।

ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਜੀਵ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਜਾਏ, ਸੱਚ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਜਾਏ ਉਹ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕੇ, ਸੱਚ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਬਣ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਉਹ “ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ” ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਖਸਮੁ ਏਕੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਚੁ ਸਚੇ ਸਚੁ ਲਹਿਆ ॥

ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲ ਅਪਣੀ ਸਿਫਤਿ ਦੇਹੁ ॥

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇਹੁ ॥

ਅੰਗ 961

— 101 —

09631821636

ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰ

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਜੀ,
ਸੰਪਾਦਕ ਸਾਹਿਬ,
ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ।
ਗੁਰ ਫਤਹਿ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨੀ।

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਦਸੰਬਰ 2010 ਤੇ ਜਨਵਰੀ 2011 ਦੇ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਟਿ ਕੋਟਾਨ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸਾਹਸ ਸਹਿਤ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਬੜੀਆਂ ਚਣੌਤੀਆਂ, ਬਿਖਮ ਘਾਟੀਆਂ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅਣਥੱਕ ਤੇ ਬੇਜੋੜ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਰੰਗ ਲਿਆਈ ਤੇ ਜ਼ੋਖਮ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਕ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ਪਰ ਦਸੰਬਰ 2010 ਤੇ ਜਨਵਰੀ 2011 ਦੇ ਅੰਕ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕਾਬਲੇ-ਤਾਰੀਫ਼ ਹਨ, ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਸ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ “ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਇਆ” ਦੇ ਜਿਨੇ ਵੀ ਅੰਸ਼ ਛਪੇ ਹਨ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਲਾ-ਜਵਾਬ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਦੇ ਨਾਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰ ਹਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ/ ਸਿੱਖੀ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਸਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਸਾਕਿਆ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਉਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਜਨਵਰੀ 2011 ਦਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅੰਕ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁੱਲਵਾਨ ਤੇ ਅਤੁਲ ਅੰਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਚਿਤਰਾਂ ਤੇ ਲੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੁਆਰਫ਼ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਵਾਰਕ ਤੱਥ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਬੀਬੀ ਊਸ਼ਾ ਰਾਣੀ ਦੀ ਆਤਮ-ਕਥਾ ਤੋਂ ਬੜੀ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਅਮੁਲ ਮਾਲੂਮਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਬੜੀ ਦਰਦਨਾਕ ਤੇ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿੰਨਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਬੜੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰੀਆਂ ਹਨ। ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚਿਤਰਤ ਬੰਸਾ-ਬਲੀ ਬੜੀ ਆਕਰਸ਼ਕ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ।

ਪੱਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਓ ਦੇ ਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਿਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੇ ਨਬਜ਼ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਤੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਦੇ ਹਨ।

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਸਹਿਤ।

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕ,
ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
25985565

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਪਾਦਕ ਸਾਹਿਬ
ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ
ਗੁਰ ਫਤਹਿ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨੀ।

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਬੜੇ ਚਾਵਾਂ ਮਲਾਰਾ ਨਾਲ। ਆਸ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਥਾਂ ਦੇ ਕੇ ਧੰਨਵਾਦਿ ਬਣਾਉਗੇ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹਿਤ ਮੈਂ ਦਾਸ ਕਵੀਸ਼ਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਸਰਲੀਕਲਾ ਵਾਇਆ ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ ਜਿਲਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਪੰਜਾਬ, ਆਪ ਦਾ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦਾਸ ਬੜੀ ਰੀਜ਼ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ

ਗਹਿਰਾਈਆ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ।

ਸਕਦਾ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਜੀ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੋਹਰ ਕਰੋ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦਿਨ

ਦਾਸ ਕਵੀਸ਼ਰ ਭੋਰ

ਦੁਗਣੀ ਰਾਤ ਚੌਗਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰੋ ਜੀ।

9876115587

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ।

ਮੰਗਾ ਸਿੰਘ ਤੁੰਗ

ਪਿੰਡ ਮਵੀ ਸੱਪਾਂ

ਜਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ

— 101 —

ਸਕਿਤਰਯੋਗ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਜੀ,

ਸੰਪਾਦਕ ਸਾਹਿਬ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ,

ਸੰਪਾਦਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਭੇਜਿਆ ਨਾ ਕਰੋ ਜੀ ਮੈਂ ਚੰਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀ ਇੱਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਜੀ ਬੱਸ ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਜੀ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜੀ ਥੱਕਿਆ ਹਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ

— 101 —

ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ:- ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੁੰਗ ਜੀਓ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬੇਹੱਦ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕਢਦੇ ਹੋ। ਚੰਦਾ ਨਾ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਚਿੰਤਕ ਹੋ। ਸੋ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਅਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੋ ਤੇ ਪੱਤਰ ਲਿਖਦੇ ਰਹੋ।

— 101 —

ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ (ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਇਸ ਅੰਕ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਲ 3 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਨੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਲੋਂ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਲਈ ਤਨ, ਮਨ, ਧੰਨ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਕਰੋ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ:-

1. ਅੱਜ ਹੀ ਆਪਣਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜ ਕੇ।
2. ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ, ਮਿਤਰਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ।
3. ਆਪਣੇ ਦਸਵੰਧ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਭੇਜ ਕੇ।
4. ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਦਾਨ ਭੇਜ ਕੇ।
5. ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਭੇਜ ਕੇ।

ਮਾਇਆ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ:-

ਸੰਪਾਦਕ, ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ, A/C No. 65077080586, ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਪਟਿਆਲਾ, ਸ਼ਾਖਾ ਕਜਰੇਤੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਅਗਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਇੱਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੂਜਾ ਜਗੀਰਦਾਰ ਦੀਆਂ ਦੇ ਸਾਊ ਸੁਭਾਅ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਮਹਾਰਾਣੀ ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ
ਵਿਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ

ਮ
ਹਿ
ਲਾ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ
ਐਮ.ਪੀ

ਦਿ

ਵ
ਸ

8

ਮਾਰ

ਚ

ਚ

ਵਿ

ਸ਼ੇ

ਸ਼

ਸ਼

ਸ਼

ਸਹੁਰਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਪਤੀ ਉੱਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ
ਆਪ ਐਮ.ਪੀ, ਬੀਬੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ
ਬਾਦਲ ਭਾਵੇਂ ਐਮ. ਪੀ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਣ
ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਕਾਰਜ ਭਾਰਤੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ
ਉਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ
ਸੱਚੀ ਸੂਚੀ ਅਮੀਰ ਸੋਚ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।
ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ
ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ।
ਨੰਨੀ ਛਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ
ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ
ਹੈ। ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ

ਮਿੱਠ ਬੋਲੜੇ ਤੇ ਨਿੱਘੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਸੁਲਤੀ
ਹੋਈ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਮਹਾਰਾਣੀ ਪਰਨੀਤ
ਕੌਰ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੇ
ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਜਰੀਏ ਵਿਦੇਸ਼ ਰਾਜ
ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੈਪਟਨ
ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ
ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਰਾਜ
ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ ਆਪਣੀ
ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਇਸ ਮੁਕਾਮ ਤੇ
ਪੁੱਜੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕ

ਔਰਤ ਮਹਾਨ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋ

8 ਮਾਰਚ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਵੱਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ
ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਔਰਤ ਨੇ ਹਰ ਖੇਤਰ
ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਖ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਇਹੀ
ਕਾਰਨ ਹੈ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਏਨਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ
ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਗੱਲ ਕੀ, ਔਰਤ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਦਭੁੱਤ ਤੇ ਰਹੱਸਮਈ
ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ ਜੋ ਆਦਿ-ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਇੰਡ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਧਰਤੀ, ਬਲਦ

ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ?

ਪ੍ਰੰਪਰਾ	ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ	ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ	ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ	ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ	ਮਹੰਤ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ	ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ
ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ?	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ
ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ/ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ?	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ
ਪੰਥ 'ਚੋਂ ਛੇਕਣ ਦੀ ਰੀਤ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ?	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ
ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਧੋਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰੀਤ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ?	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ
ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਵੇਚਣ ਦੀ ਰੀਤ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ?	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ
ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 'ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ' ਅਖਵਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ?	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ
ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ 'ਕਾਰ ਸੇਵਾ', 'ਨੌਕੇਦਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਰੀਤ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ?	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ

ਜਾਗੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ! ਜਾਗੋ !! ਜਾਗੋ !!!
-ਇਕਰਾਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ (ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ)

WITH BEST COMPLIMENTS FROM:

0172-2609388, 93161-33498

PARAMJIT MEHTPURI (CONSULTANT)

(LIC OF INDIA)

LIC'S KOMAL JEEVAN

FOR BRIGHT FUTURE OF YOUR CHILD. A MONEY BACK POLICY FOR CHILDREN WITH GUARANTEED ADDITION.

MINIMUM AGE AT ENTRY	- 0 YEAR (LBD)
MAXIMUM AGE AT ENTRY	- 10 YEARS
MATURITY AGE	- 26 YEARS
MINIMUM PREMIUM PAYING TERM	- 8 YEARS
MAXIMUM PREMIUM PAYING TERM	- 18 YEARS

MONEY BACK

AGE 18	20	22	24	26	
% 20%	20%	30%	30%		GUARANTEED ADDITION
					+LOYALTY ADDITION

UNIQUE FEATURES:-

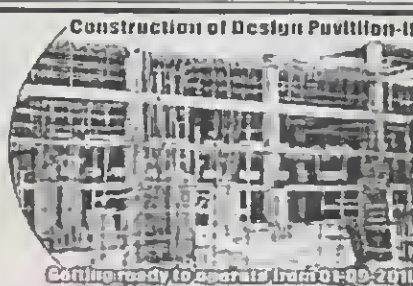
1. MONEY BACK POLICY (ONLY FOR CHILDREN)
2. THE PAYMENT OF PREMIUM CEASES AT THE COMPLETION OF 17 YEARS OF AGE.
3. IDEAL GIFT FOR YOUR CHILD
4. FATHER CAN PROPOSE. MOTHER ALSO CAN PROPOSE. IF SHE HAS HER OWN INCOME.
5. PREMIUM WAIVER BENEFIT IS AVAILABLE.
6. RISK COVERAGE AFTER COMPLETION OF 7 YEARS.

Invest as low as
Rs. 2.5 Lacs

(Get assured
rental income of
12% p.a.)

Starting immediately with limited offer

Construction of Design Pavillion-II

Continuing ready to operate from 01-09-2011

RARE OPPORTUNITY FOR SMALL INVESTORS

Invest in
Design &
Designer-Wear
Studios

In Design Pavillion II

List of Fashion Businesses in Studios:-

1. Design & Designer-Wear Studios for Design and Samples for Fashion Manufacturing, Exclusive Designer-Wear for ladies and exclusively designed Wedding-Wear
2. Fashion Design Studio-Designing of Textiles, Knit-Wear, Leather, Yarn & Jewellery
3. Fashion Shows Organizers, Modeling Agencies, Photographers, Choreographers, Light & Sound Specialists, Audio & Video Studios
4. Export Item Traders, Distinctives, Boutiques, Embroiders (Hand made & Machine made), Fine Tailors, Buttoning and Couriers.

FASHION TECHNOLOGY PARK

MOHALI - LANDBAN ROAD, SECTOR 90, MOHALI, VISIT: www.ftpmohali.com
9915322330, 9958151167, 9815511552, 92872-08704
CORPORATE OFFICE :- SCO-198-197, TOP FLOOR, SECTOR-34-A, CHANDIGARH
0172-5001170, 5001180, 9592281011

RKM HOUSING LTD.

Corp. Off : - SCO 673, 1ind Floor, Sector 70, Mohali
Phone No. 0172-4655654, 4655653, Email: rkmhousing@gmail.com
Fax: 0172-4655654, website: www.rkmhousing.com

RKM CITY SECTOR 112

ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਧੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ

ਮਾਏ ਨੀ ਸੁਣ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ੋਈ,
ਤੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮੇਰੀ ਵੇਰਨ ਹੋਈ?
ਹਾਤਾ! ਮੈਨੂੰ ਜਨਮ ਲੈ ਲੈਣ ਦੇ।
ਬਾਪੂ, ਬੇਬੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਲੈਣ ਦੇ।

ਹਾਤਾ ਵੇ ਮੇਰਿਆ ਬਾਬਲਾ,
ਕਿਉਂ ਧੀ ਨਾਲ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦਾ ਏਂ?
ਅਪਣੀ ਫ਼ੇਕੀ ਇੱਜ਼ਤ ਲਈ,
ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਏਂ।

ਵਾਸਤਾ ਈ ਮੇਰਿਆ ਸੋਹਣਿਆ ਵੀਰਾ,
ਬਾਪੂ-ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਆ ਕੇ।
ਤੈਨੂੰ ਵਾਸਤਾ ਈ ਭੇਣ ਦੀ ਰਖਤੀ ਦਾ,
ਅੱਜ ਨੰਨ੍ਹੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾ ਆ ਕੇ।

ਗੁਆਂਢੀਓ ਵੇ ਕੋਈ ਸੁਣ ਲਓ ਚੀਕਾਂ,
ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਮੌਤ ਉਡੀਕਾਂ।
ਬਾਬਲ ਮੇਰਾ ਹੋਇਆ ਕਸਾਈ,
ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਆ ਕੇ ਹੋਵੇ ਸਹਾਈ।

ਹਾਤਾ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇਰਿਓ,
ਮੈਂ ਘਿਰ ਗਈ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓ।
ਮੇਰੀ ਅੰਮਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਓ,
ਉਸ ਤੋਂ ਜੰਮਣ ਘੁੱਟੀ ਪਿਲਾ ਦਿਓ।

ਹਾਤਾ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਓ,
ਤਾਏ-ਚਾਰੇ, ਤਾਈ-ਚਾਚੀਓ,
ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਮਾ ਦਿਓ,
ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾ ਦਿਓ।

ਭਾਵੇਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕਾਹੀ ਹਾਏ ਤੂੰ ਹੀ ਕਰੋ ਬੇਗਾਨੀ ਮਾਏ।

ਭਾਵੇਂ ਮਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਮਾ ਲੀ, ਫਿਰ ਮਾਂ ਕਿਉਂ ਬੇਗਾਨੀ ਮਾਏ।

ਸੁਣ ਨੀਂ ਮੇਰੀ ਨਾਨੀ ਮਾਏ,
ਤੂੰ ਵੀ ਕਰੋਂ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਮਾਏ।
ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜੰਮੀ ਸੀ,
ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਬੇਗਾਨੀ ਮਾਏ?

ਨਾਨਾ ਜੀ, ਦੋਹਤੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਏ,
ਜਗਤ ਦੀ ਜਨਣੀ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੋਈ ਏ।
ਤੂੰ ਤਾਂ ਲਾਡ ਲਡਾ ਲੈਣੇ ਸੀ,
ਮੰਮੀ-ਡੈਂਡੀ ਹੁਰੀਂ ਸਮਝਾ ਲੈਣੇ ਸੀ।

ਹਾਤਾ ਤ੍ਰਿੰਜਣਾਂ 'ਚ ਕਤਦੀਓ ਕੁਤੀਓ,
ਪੇਕਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸਦੀਓ ਕੁਤੀਓ,
ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾ ਦਿਓ,
ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਦਿਓ।

ਹਾਤਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਭੇਣ ਦੇ ਵੀਰੋ,
ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣ ਦਿਓ ਵੀਰੋ।
ਕਤਲ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਮੈਨੂੰ ਕੁਤਮ ਕਬੀਲਾ,
ਨੰਨੀ ਜਾਨ ਦਾ ਕਰੋ ਕੋਈ ਹੀਲਾ।

ਹਾਤਾ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰੋ,
ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰੋ।
ਤੁਸੀਂ ਔਰਤਾਂ-ਮਰਦ ਹੋ ਸਾਰੇ,
ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਘਾਤੇ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਬਣਤ ਬਣਾ ਦਿਓ,
ਸਦਾ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਦਿਓ।
ਜਨਤਾ ਵਾਂਗ ਕਿਤੇ ਲਾਰੇ ਨਾ ਲਾਇਓ,
ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਨਾ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਇਓ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਓ,
ਔਰਤ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਜੰਮਣ ਵਾਲਿਓ।
ਕਿਉਂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੋ,
ਉਹਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।

ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ,
ਕਿ ਹਰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਔਰਤ ਨਾਲ ਨਿਭਾਂਦੇ ਹੋ।
ਧੀ, ਭੇਣ, ਮਾਂ, ਪਤਨੀ, ਦੋਸਤ ਬਣਾਂਦੇ ਹੋ,
ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਉਂ ਕਤਲ ਕਰਵਾਂਦੇ ਹੋ?

ਬਾਦਲਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤ ਚਣੌਤੀ ਦੇਣਗੀਆਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਅਹਿਮ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ

ਸ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ

ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ੈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੌਧੇ ਕੀਤੀਆਂ ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। 2001 ਤੋਂ 2007 ਤੱਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ 2007 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਘਾਗ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੇ ਧੋਖੀ ਪਟਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਹਰਿਆ ਲਈ ਸੀ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਚੋਣਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ- ਹਾਲਾਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਿਠਾ ਸਕੇ ਜੋ ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇਛਾ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰੇਆਮ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵਜੋਂ ਵਿਚਰਨ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਅਕਸ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਬਤੌਰ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਅਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜੁਆਨ ਵਰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਆਪਣੇ ਤਾਣੇ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤ ਚਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਗਲਬਾ ਪਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਧਾਂਕ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਖ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਗਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਗਰਸ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅਤੀ ਸੁਖਾਵੇਂ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਖਲਬਲੀ ਮਚਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਚਣੌਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਹਿਬੂਬ ਨੇਤਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਦਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੁਲਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਹਿ ਲਈਏ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚਣੌਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੜਕਬਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨੇ ਅਹਿਮ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਬਾਦਲਾਂ ਦੀ ਪਿਛੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤ ਚਣੌਤੀ ਦੇ ਰੋਅ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦਸੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਖਿਡਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਣੌਤੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।